

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Předkolumbovské civilizace v Amerikách ve vzájemném srovnání

Eliška Brožková

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Eliška BROŽKOVÁ
Osobní číslo: R19M0032P
Studijní program: M0421A220004 Právo a právní věda
Téma práce: Předkolumbovské civilizace v Amerikách ve vzájemném srovnání
Zadávací katedra: Katedra právních dějin

Zásady pro vypracování

Úvod

Pojem předkolumbovské civilizace v Amerikách

Mayská civilizace

Aztécká civilizace

Civilizace Inků

Porovnání amerických předkolumbovských civilizací

Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná

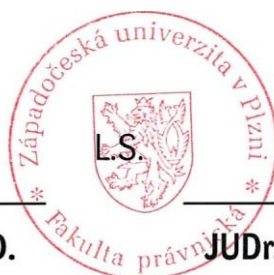
Seznam doporučené literatury:

Balík, S., & Balík, S. ml. (2011). Právní dějiny mimoevropských zemí, 3. vydání. Aleš Čeněk s.r.o.

Bernard, C. (1994). Inkové: národ Slunce. Slovart.
Diaz del Castillo, B. (1980). Pravdivá historie dobývání Mexika. Odeon
Domenici, D. (2006). Mayové: poklady starobylých civilizací. Euromedia Group - Knižní klub. Hagen
Von, V. W. (1963). Říše Inků. Orbis. Fakulta právnická ZCU Morley, S. G. (1977). Mayové. Orbis.
Kašpar, O., & Máňková, E. (1999). Dějiny Mexika. Nakladatelství Lidové noviny.
Katz, F. (1989). Staré americké civilizace. Odeon.
Křížová, M. (2005). Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace. A. Skřivan, ml.
Křížová, M. (2006). Inkové: nejmocnější indiánský stát. A. Skřivan ml.
Křížová, M. (2011). Mayové: víc než záhady dávné civilizace. A. Skřivan ml.
Prescott, W. H. (2006). Dějiny dobytí Mexika. Levné knihy KMA.
Vaillant, G. C. (1974). Aztékové : původ vzestup a pád národa Aztéků. Orbis.
Vodička, P. (2012). Dobytí říše Aztéků. Epoque

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: 22. března 2023
Termín odevzdání diplomové práce: 31. března 2024

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

vedoucí katedry

V Plzni dne 18. září 2023

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2024

Eliška Brožková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala především mému vedoucímu diplomové práce panu JUDr. et PhDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D. za to, že jsem pod jeho vedením mohla psát diplomovou práci, a za jeho veškerou pomoc při jejím zpracování. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině za poskytnutí podmínek pro psaní, ale i za podporu po celou dobu studia.

Obsah

ÚVOD	5
1 POJEM PŘEDKOLUMBOVSKÉ CIVILIZACE V AMERIKÁCH.....	7
1.1 PŮVOD PRVNÍCH OBYVATEL	7
1.2 VZNIK PRVNÍCH CIVILIZACÍ.....	9
2 MAYSKÁ KULTURA	10
2.1 VZNIK A VÝVOJ MAYSKÉ CIVILIZACE	10
2.1.1 <i>Zeměpisná poloha</i>	10
2.1.2 <i>Počátky mayské civilizace</i>	12
2.1.2.1 <i>Předklasické období</i>	12
2.1.2.2 <i>Klasické období</i>	13
2.1.2.3 <i>Poklasické období</i>	14
2.2 SPRÁVA A ORGANIZACE MAYSKÉ CIVILIZACE	15
2.2.1 <i>Klasické období</i>	15
2.2.2 <i>Poklasické období</i>	16
2.2.3 <i>Vládoucí panovník</i>	16
2.3 SPOLEČNOST A PRÁVNÍ OBYČEJE	18
2.3.1 <i>Společenské vrstvy</i>	18
2.3.1.1 <i>Šlechta (almehenob)</i>	18
2.3.1.2 <i>Kněžstvo (ahkinob)</i>	19
2.3.1.3 <i>Obyčejný lid (membra uinicob)</i>	19
2.3.1.4 <i>Otroci (ppentacob)</i>	20
2.3.2 <i>Právní obyčeje</i>	20
2.3.2.1 <i>Rodinné právo</i>	20
2.3.2.2 <i>Trestní právo</i>	22
2.4 NÁBOŽENSTVÍ A VĚDA	23
2.4.1 <i>Náboženství</i>	23
2.4.1.1 <i>Božstvo</i>	24
2.4.1.2 <i>Obřady</i>	25
2.4.2 <i>Věda</i>	26
2.4.2.1 <i>Písmo</i>	26
2.4.2.2 <i>Mayský kalendář</i>	27
2.5 ZÁNİK MAYSKÉ CIVILIZACE	29

2.5.1	<i>Podmanění Yucatánu</i>	29
2.5.1.1	Výprava Francisca Hernándeze de Córdoba	29
2.5.1.2	Výprava Juana de Grijalvi	29
2.5.1.3	Výprava Francisca de Montejo.....	29
2.5.2	<i>Dobytí střední oblasti Peténu</i>	30
2.5.2.1	Cortésova výprava	30
2.5.2.2	Podmanění Itzů	31
3	AZTÉCKÁ KULTURA	31
3.1	VZNIK A VÝVOJ AZTÉCKÉ ŘÍŠE.....	31
3.1.1	<i>Zeměpisná poloha</i>	31
3.1.2	<i>Počátky aztécké civilizace</i>	32
3.1.2.1	Starší aztécké období.....	33
3.1.2.2	Mladší aztécké období.....	34
3.2	SPRÁVA A ORGANIZACE AZTÉCKÉ ŘÍŠE	35
3.2.1	<i>Správní jednotky</i>	36
3.2.2	<i>Vládoucí panovník</i>	37
3.3	SPOLEČNOST A PRÁVNÍ OBYČEJE	38
3.3.1	<i>Společenské vrstvy</i>	38
3.3.1.1	Šlechta (<i>pipiltin</i>)	38
3.3.1.2	Kněží	39
3.3.1.3	Prostý lid (<i>macehualtin</i>)	40
3.3.1.4	Otroci.....	41
3.3.2	<i>Právní obyčej</i>	42
3.3.2.1	Rodinné právo	42
3.3.2.2	Věcné a závazkové právo	44
3.3.2.3	Trestní právo.....	44
3.4	NÁBOŽENSTVÍ A VĚDA	46
3.4.1	<i>Náboženství</i>	46
3.4.1.1	Božstvo	47
3.4.1.2	Obřady	48
3.4.2	<i>Věda</i>	49
3.4.2.1	Písmo	49
3.4.2.2	Kalendář	50
3.5	DOBYTÍ AZTÉCKÉ ŘÍŠE	50
3.5.1	<i>Dobyvatel</i>	50

3.5.2	<i>Conquista aztéckého území</i>	51
4	CIVILIZACE INKŮ	53
4.1	POČÁTKY A VÝVOJ ŘÍŠE INKŮ	53
4.1.1	<i>Zeměpisná poloha</i>	53
4.1.2	<i>Počátky říše Inků</i>	54
4.1.2.1	Rané období.....	54
4.1.2.2	Vrcholné období	55
4.2	SPRÁVA A ORGANIZACE ŘÍŠE INKŮ	56
4.2.1	<i>Správní jednotky</i>	57
4.2.2	<i>Vládce</i>	58
4.3	SPOLEČNOST A PRÁVNÍ OBYČEJE	59
4.3.1	<i>Společenské vrstvy</i>	59
4.3.1.1	Šlechta	59
4.3.1.2	Kněží	60
4.3.1.3	Prostý lid.....	60
4.3.1.4	Nevolníci (<i>yanacona</i>).....	61
4.3.2	<i>Právní obyčej</i>	61
4.3.2.1	Rodinné právo	61
4.3.2.2	Věcné a závazkové právo	62
4.3.2.3	Trestní právo.....	63
4.4	NÁBOŽENSTVÍ A VĚDA	64
4.4.1	<i>Náboženství</i>	64
4.4.1.1	Božstva	65
4.4.1.2	Obřady	65
4.4.2	<i>Věda</i>	66
4.4.2.1	Písmo	66
4.4.2.2	Kalendář	67
4.5	DOBYTÍ ŘÍŠE INKŮ	68
4.5.1	<i>Francisco Pizarro</i>	68
4.5.2	<i>Výprava Francisca Pizzara</i>	68
	ZÁVĚR	70
	RESUMÉ	74
	SEZNAM ZDROJŮ	75

ÚVOD

V rámci tématu mé diplomové práce Předkolumbovské civilizace v Amerikách ve vzájemném srovnání bych se chtěla věnovat porovnávání předkolumbovských civilizací, které formovaly kulturu amerických dějin do té doby, než na půdu kontinentu vstoupili první Evropané. Historický vývoj amerických kontinentů je poměrně odlišný od evropských států.

Rozhodla jsem se vybrat tři nejznámější a nejrozsáhlejší kultury předkolumbovské Ameriky: mayskou, aztéckou a inckou.

Cílem mé práce je rozebrat a porovnat navzájem každou z nich a z výsledků mého zkoumání podložit stěžejně vyplývající rozdíly, či naopak shodné charakteristiky. Předkolumbovské civilizace v Amerikách jsou literaturou zpracované, avšak s ohledem na mé studijní zaměření moje zpracování diplomové práce bude právněhistorické.

Cílem mé práce je představení všech vybraných civilizací v právně relevantních aspektech.

V první kapitole přiblížím a vysvětlím historický koncept prvních známek existence člověka na americkém kontinentu. Vyložím představu o geografické poloze a přírodních podmínkách v dané době, které pomohly ke vzniku prvních civilizací v určité části Ameriky.

V druhé kapitole budu rozebírat mayskou civilizaci jako nejstarší z vybraného vzorku. Zaměřím se na původ starých Mayů a na jejich historický koncept vývoje. Budu se zabývat jednotlivými vývojovými etapami až příchodu prvních Evropanů.

V první podkapitole se budu převážně věnovat státnímu zřízení a popisu státního aparátu, tedy přiblížení vládnoucí vrstvy a způsobu správy celé říše.

Stěžejní podkapitola z pohledu zaměření mé diplomové práce bude o sociální interakci v rámci společnosti. Pokusím se o vyložení struktury společnosti podle charakteristik ve způsobu života, ale především v právech a povinnostech jednotlivých skupin. Dále uvedu právní obyčeje a společenské zvyklosti především ze soukromého a trestního práva typické v dané kultuře.

V podkapitole pojednávající o náboženství a vědě se budu zabývat jejich vlivem na každodenní život Mayů.

Posledním podkapitolou mého zkoumání bude zánik mayské civilizace a důvod neschopnosti ustát nápor dobyvatelů z Evropy. Jelikož se jedná o vedlejší podkapitolu v rámci mého téma diplomové práce, tak tuto historickou etapu vyložím stručněji.

Mým hlavním cílem při psaní diplomové práce je komparace vybraných civilizací.

Druhou zkoumanou civilizací bude Aztécká říše. V případě zkoumání Aztécké říše budu postupovat ve stejných bodech jako u mayské civilizace a pokusím se podat značné rozdíly nebo naopak shodné charakteristiky obou zkoumaných.

Poslední probíranou civilizací bude říše Inků, kterou podrobím zkoumání ze stejných hledisek jako první dvě. Incká kultura bude však porovnáována jak s mayskou, tak i aztéckou kulturou.

Hlavním cílem diplomové práce je tedy postupné vzájemné porovnávání vybraných vzorků civilizací v předkolumbovské Americe.

Moje hypotéza je založena na domněnce, že všechny tři civilizace budou vykazovat shodné charakteristiky zejména ve vztahu ke společenským tradicím a zvyklostem, náboženství a sociální diferenciaci.

Jelikož mayská civilizace není spojována s pojmem „říše“ domnívám se, že její státní zřízení bylo odlišné od Aztécké nebo Incké říše, které naopak tedy mohou vykazovat společné znaky v této oblasti.

Jelikož Aztékové a Mayové byli blízko sídlícími civilizacemi, mám za to, že tyto dvě kultury budou vykazovat shodnější charakteristiky zejména v právních systémech než v případě porovnání s Inckou říší.

Výsledky komparace budou patrné již při samotném vyličení jednotlivých civilizací, avšak stručné shrnutí bude v samotném závěru práce.

1 POJEM PŘEDKOLUMBOVSKÉ CIVILIZACE V AMERIKÁCH

1.1 Původ prvních obyvatel

V první kapitole si dovoluji více přiblížit původ předkolumbovských civilizací, jelikož se domnívám, že není široké veřejnosti zcela dobře známo, které kmeny se nacházely na amerických pevninách před objevením Ameriky v roce 1492.

Po průlomovém roku 1492, kdy Kryštof Kolumbus poprvé spatřil americkou pevninu a s ní i první známky o amerických domorodcích, celý svět byl doslova fascinován objevením zcela nového světa. Vynořilo se mnoho teorií o tom, jak se obyvatelé Ameriky mohli na tomto kontinentě zjevit.

Mezi ty v dnešní době těžko uvěřitelné patřila teorie Elliota Smitha. „V roce 1924 publikoval Elliot Smith práci, v níž tvrdí, že všechny kultury světa vzešly z Egypta.“¹ Moderní věda, a především moderní technologie, více či méně, vyloučily možnost migrace Egyptů. Vzhledem k vyspělosti a rozvoji úrovně dopravy se přeplutí Tichého nebo Atlantického oceánu v té době zdá nepravděpodobné, ba dokonce i nemožné.

Podle teorie Le Plongeona a Gladwina obyvatelé Ameriky jsou potomci zaniklé bájně civilizace Atlantidy. Tato teorie vyvolala v odborných kruzích poněkud rozporuplné reakce. Z dnešního pohledu se zdá spíše úsměvná, ale existovala poměrná část inteligence, která tuto teorii bránila.

O něco uvěřitelnější, ale podle nových poznatků vyloučená, byla teorie Florentina Ameghina. „Na základě nálezů několika lidských pozůstatků v Argentině soudil, že člověk vzešel z amerického kontinentu.“² Moderní věda však tuto teorii také vyloučila, jelikož výsledky ukázaly, že pozůstatky nedosahují takového stáří, aby potvrdzovaly vývojovou větev na americkém kontinentě.

Podle biskupa Bartolomého de las Casase byli zase původní předci na americkém kontinentě jedním z deseti izraelských kmenů, o kterých se píše ve Starém zákoně.

Ani jedna z těchto teorií postupem času neobstála.

¹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*. Praha: Odeon, 1989, s. 17.

² Tamtéž, s. 19.

První obyvatelé v Amerikách byli s jistotou imigranti. Později ve 20. století došlo ke sjednocení názoru většiny odborné společnosti. Ta se přiklonila k teorii Aleše Hrdličky, českého antropologa, o příchodu prvních lidí z Asie. „Dávni obyvatelé Ameriky měli svůj původ v Asii. Pro to mluví především výsledky fyzické antropologie. Společenství staré Ameriky jeví nápadné podobnosti s mongolskými etniky Asie.“³ Vědci se přiklání k možnosti, že dříve mezi Aljaškou a Sibiří v Beringově úžině existoval suchozemský most. Poslední období doby ledové, a s tím spojený pokles hladiny oceánu by tuto teorii potvrzoval. Pro tuto teorii mluví i fakt, že první známky amerického člověka se nacházely na severu kontinentu, nikoliv na jihu.

Dále se modernější teorie přiklání k tomu, že se nejednalo o jedno etnikum, ale nejspíše došlo k osidlování Ameriky různými asijskými kmeny. Dokazují to rozdílné způsoby života. Jejich jazyky a podoba se lišily, jelikož migrace se účastnili obyvatelé, jak ze severní, tak i ze střední Asie. „Nejnovější údaje, které máme k dispozici, nám dokazují, že již asi před 35 000 lety počaly některé asijské skupiny pronikat na sousední kontinent (nejzazší odhady mluví dokonce o 50 000 letech).“⁴ První lidé, kteří kdy vstoupili na americký kontinent, byli sběrači a lovci. Neznali zemědělství. Nejspíše si drobné předměty a nástroje táhli sebou. Prvotní kmeny žily kočovným způsobem života a postupně s oteplováním podnebí docházelo k osidlování i jižnější částí kontinentu.

S oteplováním počasí po době ledové došlo i ke změně životního stylu obyvatel. Kočovní způsob života už nevyhovoval tamějším podmínkám. Kočovníci se začali usazovat a volili pro svoji obživu, místo lovení velké divoké zvěře, zemědělství. Na rozdíl od Evropy běžnou pěstovanou plodinou byla kukuřice, brambory, dýně nebo avocádo. Kukuřice byla nenáročná a pro předkolumbovské civilizace velice důležitá. Její zobrazení najdeme i na kresbách zobrazující náboženské rituály.

Na území Ameriky se začaly postupně rozvíjet nové vesnice a zakládat osady. Ke vzniku prvních vyspělých civilizací došlo však mnohem později.

³ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*. Praha: Odeon, 1989, s. 19.

⁴ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2009, s. 11.

1.2 Vznik prvních civilizací

Existence a rozvoj zemědělství, podobně i jako na ostatních kontinentech, zapříčinily vznik vyspělých kultur. Vymezení pojmu civilizace se blíže zajímal Vere Gordon Childe⁵, který vymezil základní atributy pro vznik vyspělých kultur. Vyspělé kultury jsou charakteristické vznikem osídlených center, popřípadě vznikem měst, kde se utváří kastovní systém, při němž vznikají společenské vrstvy, typické různorodým chováním a právy. Dochází k pokroku v oblasti vědy, kultury a vzdělanosti. Civilizace mají společný kapitál, s nímž se dále obchoduje a pracuje v rámci celé společnosti.

Vznik civilizací, jež v zásadě mají tyto společné rysy, proběhl v omezené části Ameriky, a to ve dvou oblastech.

První z nich, ležící na severu, je obvykle nazývána historiky a archeology Mezoamerika. Zahrnuje větší část dnešního Mexika, Guatemala a Honduras. Pojem Mezoamerika je sice v odborných kruzích hojně používán, avšak na přesném vymezení se odbornost neshodne. „Jednoznačným faktem však zůstává, že jde o termín kulturní, nikoli striktně geografický.“⁶ Její hranice se v předkolumbovském období měnily tím, jak se šířil, nebo naopak zmenšoval politický, ekonomický, náboženský či ideologický vliv kultur sídlící v Mezoamerice.“⁷ Tyto kultury měly společné znaky, například budování městských států, rozvinuté zemědělství, kalendářní systém, náboženství a písmo.

„Druhá, v oblasti Středních And, se rozprostírá na velkých územích dnešního Peru, Bolívie, Ecuadoru, Argentiny a Chile.“⁸

Pro rozvoj kultur v Amerikách mělo významný vliv podnebí. Mezoamerika se mohla pyšnit velkým počtem srážek, a tím i ideálnímu startu pro zemědělství. Andská oblast byla o poznání chudší na deštivé počasí, ale vyskytovaly se zde stáda

⁵ Vere Gordon Childe (1892-1957) byl australský archeolog a historik, který je autorem známého termínu neolitická revoluce. Zabýval se především lidským vývojem od sběračů a lovců ke zemědělcům a vývojem prvních vesnic až po městské státy a civilizace.

⁶ KOSTÍCOVÁ, Z. M.: *Náboženství Mayů*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press, 2018, s. 22.

⁷ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J. *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020, s. 13.

⁸ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 30.

lam a alpak, které domorodému obyvatelstvu usnadňovaly práci v zemědělství a také byly výborným dopravním prostředkem. Velice důležitým milníkem pro rozvoj zemědělství byl zavlažovací systém, který umožnil zúrodnit půdu i oblastech s menším výskytem srážek.

„Vysoké kultury v Amerikách člení archeologové a historici obecně do tří odlišných vývojových fází. První je nazývána jako předklasická nebo formativní, druhá jako fáze klasická nebo fáze rozkvětu a třetí jako poklasická neboli historická.“⁹

První vyspělou kulturou v Amerikách byli Olmékové. „Se vznikem olmécké kultury je úzce spjat počátek silné a vyhraněné sociální diferenciace.“¹⁰ Olmékové byli první skupinou obyvatel, která vytvořila první kulturní střediska s větší hustotou zalidnění. Olmékové nedosáhli plného vývoje na to, aby bylo možné je považovat za vyspělou civilizaci se všemi atributy, ale jednalo se o kulturu s rozvinutým náboženstvím i obchodem. Dobové nálezy ukazují, že měli své písmo a kalendář. „Je velmi pravděpodobné, že celá oblast nebyla jediným státem, nýbrž se dělila na řadu městských státeků, jistou formou spolu spojených.“¹¹

2 MAYSKÁ KULTURA

2.1 Vznik a vývoj mayské civilizace

2.1.1 Zeměpisná poloha

„Mayové jsou původní obyvatelé Mexika a Střední Ameriky, kteří nepřetržitě obývali území zahrnující dnešní Yucatán, Quintana Roo, Campeche, Tabasco a Chiapas v Mexiku a na jih přes Guatemalu, Belize, Salvador a Honduras. Označení Maya pochází ze starověkého yucatánského města Mayapan, posledního hlavního města mayského království v postklasickém období.“¹²

⁹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 37.

¹⁰ Tamtéž, s. 46.

¹¹ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 26.

¹² JOSHUA, M. J.: *Maya Civilization*. WORLD HISTORY ENCYCLOPEDIA. 2012. [online]. [cit. 15-03-2022]. Dostupné z: https://www.worldhistory.org/Maya_Civilization/

„Hlavní střediska se nacházela v oblastech pokrytých převážně tropickými pralesy.“¹³

Celá tato rozlehlá plocha by se dala rozdělit do tří oblastí. První oblast jsou jižní středoamerické hory, druhá oblast je střední údolí v provincii Petén v Guatemale a třetí je severní polovina ostrova Yucatán.

Zrod mayské kultury nejspíše začal v Guatemalské vysočině, v jižní oblasti. Tato oblast byla také zdrojem nerostného bohatství, které Mayové uměli využívat pro obchod. „Patrně díky tomuto místnímu bohatství byli obyvatelé Guatemalské vysočiny v dlouhodobém kontaktu s kulturami, které se rozvíjely v dnešním centrálním Mexiku, a v jejich životním stylu se oproti jiným mayským skupinám objevují některé odchylky.“¹⁴

Pro střední oblast, tedy pánev rezervace Peténu, byla typická soustava několika jezer, které v období dešťů mohly tvořit i souvislou vodní plochu. Údolí bylo pokryto hustým tropickým pralesem a podnebí bylo příznivější než ve vrchovinách.

V severní část poloostrova Yucatán půda obsahovala velké množství vápence, tím se zde nedržela voda, která se skoro okamžitě vsakovala, proto bychom zde nenašli skoro žádná jezera nebo jiné toky. „Jediná povrchová voda kromě několika jezer a malých poloslaných toků při pobřeží byla voda, již poskytovaly cenoty, přírodní vodní nádrže připomínající velké studny. Naštěstí jich bylo dost, zvláště na nejzazším severu. Vznikly propadnutím zvětralé povrchové vrstvy vápence nad dutinami naplněnými podzemní vodou.“¹⁵ Ty byly hlavním zdrojem vody, proto se kolem nich tvořily hlavní centra osídlení. „Mnohé z nich se staly i posvátnými poutními místy, u nichž se odehrávaly obětní a věštební rituály.“¹⁶ Mayové však dokázali najít i svůj vlastní zdroj vody. Často tvořili umělé studny.

¹³ ARNOLD, P.: *Mayská kniha mrtvých: rozluštění mayského písma: překlad a výklad Pařížského kodexu ve srovnání s Drážďanským a Madridským kodexem*. Eminent, 2003, s. 25.

¹⁴ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2011, s. 13.

¹⁵ MORLEY, S. G.: *Mayové*. Praha: Orbis, 1977, s. 16.

¹⁶ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 14.

2.1.2 Počátky mayské civilizace

Kolem roku 7000 př. n. l. se objevují první zmínky o osídlení oblasti Guatemaly. Jestli se jednalo o předchůdce Mayů nebo o jiný kmen, není zcela jasné.

Dějiny mayské civilizace lze rozdělit do tří období. První období se nazývá předklasické, které trvalo zhruba od 2000 př. n. l. do roku 200 n. l. Druhé období, klasické, trvalo zhruba od roku 200 n. l. až do roku 900. Poslední období poklasické, začínající zhruba kolem roku 900, skončilo v roce 1524 zánikem mayské civilizace.

„Slova civilizace se obecně užívá k označení kultury, která dospěla ke stupni centralizované správy, ke specializaci řemesel a k formalizovanému náboženství.“¹⁷ Pokud vezme v potaz výše uvedená kritéria pro dosažení stupně vyspělosti a kritéria podle Vera Gordona Childe, tak bychom takového označení mohli použít pro Mayskou kulturu od klasického období. Mayové v tomto období byli na vrcholu své existence.

Pokud bychom porovnávali jednotlivé zeměpisné oblasti, tak tou nejvyspělejší by byla oblast střední, tedy oblast pánve rezervace Peténu. Úroveň vývoje obyvatelstva směrem na východ nebo západ upadala.

2.1.2.1 Předklasické období

První zmínky o existenci Mayů pocházejí kolem roku 2000 př. n. l. První lidé v době předklasické byli více či méně odkázáni na pěstování kukuřice. Tamější nálezy dokládají, že za rané zemědělské centrum civilizace v této době může pokládat Guatemalskou vysočinu, která nejspíše sloužila jako jakýsi středobod, z kterého se pak dovážela pěstovaná kukuřice do méně zemědělsky úspěšných oblastí, ale i do oblastí cizích kmenů. Díky této oblasti došlo k rozvoji obchodu s mexickými kmeny

Ačkoliv Guetamalská vysočina byla raným centrem zemědělství, posléze se síla pokroku přemístila do střední a severní oblasti. „Těžiště směny a tím i hospodářské, politické a kulturní dominance se přeneslo do nížin severní Guatemaly.“¹⁸

¹⁷ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 27.

¹⁸ KRÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s.19.

“Kulturní vazby mezi severní a střední mayskou oblastí byly mnohem silnější než vazby s jižními vysočinami.”¹⁹ Střední a severní oblast měla mezi sebou mnohem lepší průchozí cestu.

V době předklasické dochází k postupnému stěžejnímu upevňování náboženství a postupnému formování malých mayských center. Zpočátku tehdejší Mayové nežili v hustě osídlených oblastech, ale jednalo se především o kočovné kmeny, které se živily lovem a sběrem plodin.

2.1.2.2 Klasické období

Klasické období trvalo zhruba od roku 200 n. l. do roku 900 n. l. V tomto období už můžeme naplno hovořit o vyspělé civilizaci. Mayové dosáhli takového stupně pokroku a společenské sounáležitosti, že se zde můžeme bavit o civilizaci jako organizovanému útvaru. Klasické období se může dělit na starší a mladší.

Hlavním centrem klasického období byla střední oblast, nížiny Peténu, a severní oblast, poloostrov Yucatán. V klasickém období o roli dominantního městského státu soutěžily města Tikal a Calakmul. Takových městských center existovalo několik, pouze role dominantního se střídala. Tyto městské státy byly charakteristické svojí značnou autonomií, proto mayská civilizace nikdy nebyla označována za sjednocenou říši. Samozřejmě jednotlivé městské státy byly mezi sebou propojeny obchodně, ale i vládce spojovalo často pokrevní pouto jedné rodiny. „Jedno centrum od druhého obvykle nebylo vzdáleno více než den chůze, přesto tvořila pestrou síť nezávislých tradic. Samozřejmě se jednotlivá města lišila co do velikosti, relativní moci a s ní souvisejícího kulturního vlivu. Slabší se často dostávala do područí silnějších.“²⁰

Existuje několik teorií, které dávají odpověď na otázku, proč došlo k úpadku mayské civilizace v klasickém období. Jednou z nich je i teorie o zemětřesení. Tato teorie není moc pravděpodobná.

Existovaly i teorie o malárii a žluté zimnici. “Zastánci domněnky o malárii a žluté zimnici tvrdí, že opakující se epidemie těchto nemocí zdecimovaly Maye, až byli nuceni svá města v nížinách Peténu opustit a hledat zdravější prostředí jinde.

¹⁹ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 28.

²⁰ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 22.

Žádná z obou nemocí se však nevyskytovala na americkém kontinentě před dobytím země Španěly. Malárie se dříve, než zde objevila v Evropě. Velká odolnost černochů vůči žluté zimnici je jasným potvrzením faktu, že tato choroba pochází z Afriky.”²¹

Podle archeologických nálezů, nemůžeme ani předpokládat, že došlo v klasickém období k úpadku z důvodu nájezdů jiných národů. Dodnes tedy není přesně jasné, proč mayská kultura po konci klasického období zažila nečekaný pád.

Vědci se v dnešní době shodují, že nejpravděpodobnějším důvodem pro pokles rozvoje mayské civilizace stojí změna klimatu. Poloostrov Yucatán nebyl příliš vhodným místem pro zemědělství a byl chudý na zdroj vody. Pokud by tedy došlo k suchému období při minimálním výskytu srážek, tak by to znamenalo problém v nedostatku vypěstované úrody pro narůstající počet obyvatel.

“Mayové nedokázali změnit metody hospodaření a přizpůsobit svou civilizaci měnícím se podmínkám. Dostali se do vážných sociálně – politických problémů a hustě osídlená městská centra se ocitla na hraně svých možností. Vývoj se zastavil a mayská civilizace již vážnou krizi překonat nedokázala. V následující poklasické etapě už nikdy nedosáhla takové úrovně, jako v době svého klasického období.”²²

2.1.2.3 Poklasické období

Poklasické období trvalo zhruba od 10. století do roku 1697. V poklasickém období se kultura Mayů přesunula ze střední oblasti do severní oblasti, na poloostrov Yucatán. střední oblast zůstala skoro vyliďněna.

Během poklasického období došlo nejspíše k vpádu mexického kmene Toltéků. “Příchod Toltéků zapůsobil na celou Mezoameriku tak katalyticky, že se zkazkami o tom se Španělé setkávali téměř všude ještě o pět set let později. Toltécký výboj změnil způsob života Mayů na Yucatánu daleko více než vpád Španělů.”²³ Značný politický vliv z Mexika je patrný z dobových pramenů, kdy

²¹ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 40.

²² JANOUŠKOVÁ S. a BONĚK J.: *Civilizace a jejich vliv na životní prostředí*. Metodický portál.RVP.cz. 2008. [online]. [cit. 18-03-2022] Dostupné z: [Odborný článek: Civilizace a jejich vliv na životní prostředí \(rvp.cz\)](https://www.rvp.cz/odborny-clangek-civilizace-a-jejich-vliv-na-zivotni-prostredi)

²³ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 45.

Toltékové si dokázali na poloostrově Yucatán vybudovat silné postavení. Vědci se shodují, že Toltékové převzali dominantní postavení, ale nedokáží s jistotou říct, jestli tento vliv byl získán válečným tažením nebo přirozenou migrací.

Poklasické období se může dělit na chichénitzské a mayapánské, podle hlavních středisek ovládaných Toltéky. Prvním z nich bylo město Chichén Itzá a později město Mayapán. “Maypán byl postaven po pádu Chichén Itzá a podle listinných dokladů ze 16. století byl opuštěn ještě, než zemi dobyli Španělé (kolem roku 1450).”²⁴ Maypán vytvořil tzv. maypánskou ligu, sdružení několika měst, které byly odpovědné Maypánu a byly nuceny odvádět poplatky za poskytnutí ochrany.

„Přírodní katastrofy v roce 1467 způsobily obrovskou zkázu a smrt desetitisíců mayských lidí. První kontakt se Španěly počátkem 16. století přinesl další pohromu-smrtonosnou epidemii neštovic.“²⁵

2.2 Správa a organizace mayské civilizace

O správě a organizaci Mayů budeme hovořit od klasického období, kdy dosáhli takového stupně vývoje vykazující znaky civilizace. Správa v klasickém i poklasickém období se značila poměrnou jednotou a stálostí. Ke jednotné organizaci země přispěl i velký vliv náboženství.

V předklasickém období dominantní vliv měl duchovní stav. “Domnívám se, že ve střední oblasti vládli kněží pomocí dobře organizovaného a dogmaticky pevného náboženského kultu. Těžko říct, jak dalece náboženství pronikalo do záležitostí politických, je však možné, že homogenita kultury a izolovanost mayské oblasti snižovaly potřebu politické kontroly na nejmenší míru.”²⁶

2.2.1 Klasické období

O správě a organizaci civilizace v klasickém období toho vědci neví příliš mnoho. Existují pouze nepřímá svědectví z doby poklasické. Podle těchto pramenů se můžeme domnívat, že střední oblast, Petén, byla rozdělena do několika obvodů.

²⁴ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 46.

²⁵ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 38.

²⁶ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 83.

Severní oblast ležící na poloostrově Yucatán se v klasickém období dělila na východní Campeche a jižní Yucatán.

Mayové vytvářeli městské státy v postavení hlavních měst, které dále spravovaly okolní menší vesnice. „Nahlédneme-li na mayské dějiny z evropského úhlu, jeví se na první pohled výrazná shoda mezi situací v antickém Řecku a předkolumbovských mayských oblastech. Především proto, že staří Mayové stejně jako antičtí Řekové vytvářeli městské státy, to je jeden shodný moment, a druhý spočívá ve vysoké kulturní úrovni.“²⁷ Nemůžeme tedy hovořit o sjednocené říši, která by byla spravována jedním panovníkem. Jednotlivé města však pojily úzké vazby.

2.2.2 Poklasické období

V poklasickém období dochází ke změně v severní části, na poloostrově Yucatán, kdy se toto území dělí podle tří největších center té doby. „Území Yucatánu v poklasickém období spravovala konfederace, již vytvořili vládci Maypánu, Uxmalu a Chichén Itzá. Jak ukázaly archeologické výzkumy, vznikla tato tři sídliště spíše postupně než zároveň. Nicméně kvalita mayského stavitelství napovídá, že Chichén Itzá a Uxmal zůstávaly politickými centry ještě dlouho po svém založení, o Maypánu je známo, že byl obydlen ještě necelých sto let před španělským pádem.“²⁸

Ve 13. století došlo k dobytí Chichén Itzá ze strany Maypánu, a tedy i k převzetí hlavního postavení. „Stal se hlavou tzv. Maypánské ligy, konfederace několika podřízených měst, která si ve vlastních záležitostech uchovala autonomii, zároveň odváděla Maypánu tribut a podporovala ho ve výbojích a pacifikaci nových území.“²⁹

2.2.3 Vládnoucí panovník

Nejvyšším představitelem tehdejší společnosti byl územní náčelník. Stál v čele jednotlivého městského státu. V klasickém období územní náčelník neplnil pouze funkce společenské, ale i náboženské a vojenské. Někdejší typ vlády se

²⁷ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 38.

²⁸ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 83.

²⁹ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 65.

nejspíše podobal teokracii. Územní náčelník mohl v sobě spojovat náboženskou i světskou funkci.

Dobové nápisy s daty byly nejčastěji věnované právě vládnoucím dynastiím. Vládcům byl přisuzován božský původ. „Praxe vládnutí se lišila v závislosti na tradici jednotlivých městských států i na osobním charismatu a schopnostech konkrétních panovníků. Všichni však záviseli na podpoře příslušníků ostatních mocných rodů, jejichž přízeň si zajišťovali rozdáváním darů, výsad a pravomocí.“³⁰ Vládnutí bylo doménou mužského pokolení.

Hodnost kmenového náčelníka nazývala *halach uinic*, což v překladu v mayském jazyce znamená pravý muž. Tato funkce byla dědičná a dělila se z otce na syna. Pokud nebylo mužského potomka ujal se vlády nejstarší mužský příbuzný v rodě. Mayové věřili, že toto výsostné právo se dědí a není možné ho získat jinými prostředky. „Svou výlučnost zdůrazňoval vládce nejen bohatým a přepychovým oděvem, ale také různými deformacemi těla, hlavně obličeje.“³¹

Halach uinic při utváření vnitřní i zahraniční politiky pomáhala rada. Tato rada se skládala nejenom z vybraných rádců, tzv. *ah cuch cabob*, ale i z kněží a ostatních podřízených náčelníků. Dále mezi jeho pravomoci patřilo jmenování podřízených náčelníků, tzv. *batab*, kteří měli na starosti správu v jednotlivých vesnicích a menších městech. K *halach uinic* měli podřízené postavení. Byli mu odkázáni nejenom ve službách vojenských, ale i jejich povinností bylo odvádět část svých výdělků.

Nejznámějším vládnoucím rodem byl kmen Xiuů, který založil hlavní město Uxmal. Poznatky o tomto rodě můžeme čerpat především z celkem 145 dokumentů, které byly shromážděny Španěly při kolonizaci. Nejdůležitějším pramenem je Úmluva mayských náčelníků o hranicích se sousedními provinciemi. Tato úmluva obsahuje i mapu provincie, takže máme podrobnou představu o zeměpisné poloze měst. Úmluva byla sice v mayském jazyce, ale napsána byla latinkou.

“Dnes žijí členové tohoto rodu v Ticulu v severním Yucatánu v prostých doškových chatrčích.”³²

³⁰ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 26.

³¹ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 39.

³² MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 86.

2.3 Společnost a právní obyčej

2.3.1 Společenské vrstvy

Civilizace Mayů jako jiné civilizace byla založena na diferenciaci společnosti. Nejvyšší vrstvou byla šlechta. Druhou vrstvou byli kněží. Mezi poslední vrstvy patřil prostý lid a otroci.

Společnost v civilizaci byla hierarchicky uspořádaná a ostrakizovaná. Jednotlivé vrstvy od sebe byly odděleny a každá se vyznačovala přesně vymezenými právy a povinnostmi.

2.3.1.1 Šlechta (*almehenob*)

Být součástí šlechtické vrstvy bylo jedním z hlavních předpokladů, jak se člověk mohl stát *batab*, neboli náčelníkem přímo podřízeným *halach uinic*. Pokud se někdo chtěl stát *batab*, musel být jmenován samotným *halach uinic*. Tento titul byl dědičný. Náčelníci sídlili ve městech a vesnických, kde vykonávali především správní činnost a působili ve funkci soudce. Dohlíželi nad poplatkovou povinností obyvatel vůči *halach uinic* a měli na starosti armádu vytvořenou z obyvatel dané obce.

Poradním orgánem náčelníků byla rada skládající se z členů, *ah cuch cabob*. Jejich počet se odvíjel od velikosti spravované obce. Dále měli k dispozici ještě svoje pomocníky, kteří vykonávali vůli samotného *batab*.

Mezi další hodnosti, které mohl vykonávat šlechtic, byla hodnost válečného velitele, *nacom*. „Byl generálem armády a také předsedal některým svátkům. Jeho funkce trvala 3 roky a byla velmi vážná. Musel dodržovat vysokou morálnost a velmi přísnou askezi po dobu své náboženské i vojenské služby.“³³ *Nacom* byl profesionální voják, který odpovídal za bojovou taktiku armády, které oficiálně velel *batab*.

„Úřady a majetek byly obvykle dědičné v mužské linii. Patrně existovaly jakési školy, v nichž byli vyučováni synové nejprestižnějších rodů.“³⁴

³³ ARNOLD, P.: *Mayská kniha mrtvých: rozluštění mayského písma: překlad a výklad Pařížského kodexu ve srovnání s Drážďanským a Madridským kodexem*, s. 143.

³⁴ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 27.

2.3.1.2 Kněžstvo (*ahkinob*)

Kněží zaujímali výsostné postavení. Mezi kněžstvo mohl patřit pouze člověk z vyšších vrstev. Funkce kněží byla dědičná. Na vrcholu kněžstva stál hlavní kněz, tzv. *ahaucan*. Velekněz nevykonával běžné obřady jako ostatní kněží, ale věnoval se spíše vědě a věštění. Mezi vědy, které ovládal patřila matematika, astronomie i písmo. „Vykonával své poslání jen při plnění nejvyšších úkolů a pověřoval zbylými povinnostmi podřízené kněze.“³⁵ Pro radu k němu chodil jak *batab*, ale i samotný *halach uinic*. Velekněz tedy byl nejvzdělanějším člověkem v celé společnosti a jeho úkolem bylo své poznatky předávat dále.

Mezi kněžstvo patřila i skupina věštců, tzv. *chilan*. Náboženské obřady, které zahrnovaly i obětování lidí, prováděl kněz, *nacom*. Ten byl zodpovědný za otevření hrudníku obětem, pomáhali mu 4 pomocníci, tzv. *chaco*, kteří měli kromě obětování na starost i jiné obřady.

“Kněží reprezentovali pravděpodobně nejmocnější společenskou vrstvu ve státě. Znalost astronomie, schopnost předpovídat zatmění, to, že zasahovali do všech fází lidského života, z nich činilo lidi obávané a ctěné, jejich velkou autoritu také umožňovala vrozená pověřivost lidu. Okolnost, že mezi mayskou šlechtou a kněžstvem nedošlo ke třídnímu boji, je možno vysvětlit tím, že u starých Mayů byli příslušníci obou těchto skupin pravděpodobně velmi úzce spřízněni.”³⁶

2.3.1.3 Obyčejný lid (*memba uinicob*)

Nejpočetnější skupinou mayské společnosti byl prostý lid, jehož povinností bylo odvádět naturální poplatky *halach uinic* a obětovat božstvům. Prostý lid se převážně dělil na zemědělce a řemeslníky. Hlavní povinností prostého lidu bylo placení daní. Z jejich prostředků byla placena vyšší šlechta, ale i kněží.

Základní společenskou jednotkou v každém městském státě byla rodina, tzv. *chibal*. „Tvořilo ji několik manželských párů spřízněných po mužské linii, s nedospělými dětmi obou pohlaví. Několik desítek či stovek takových domácností vytvářelo „rod“ či „rodovou občinu“, která mohla tvořit samostatnou čtvrť uvnitř

³⁵ ARNOLD, P.: *Mayská kniha mrtvých: rozluštění mayského písma: překlad a výklad Pařížského kodexu ve srovnání s Drážďanským a Madridským kodexem*, s. 141

³⁶ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 89.

města. V řadě záležitostí týkajících se výlučně svých příslušníků byla občina autonomní společenskou, ekonomickou a správní jednotkou.³⁷

2.3.1.4 Otroci (*ppentacob*)

Jednalo se o nejnižší postavení, které člověk mohl mít v mayské civilizaci. Otrokem se nejčastěji stávali váleční zajatci, kteří byli také používáni jako oběti náboženských obřadů. Později v době poklasické se člověk mohl stát otrokem pro krádež nebo pokud se otrokem narodil. Otroctví pro krádeže mohl daný otrok zvrátit zaplacením hodnoty ukradené věci.

Staří Mayové znali i dětské otroky, kteří se stávali oběťmi náboženských obřadů. Jednalo se o sirotky a nejčastěji děti matek otrokyň. V mayské civilizaci byl obchod s otroky poměrně rozšířen. „V této souvislosti snad můžeme připomenout, že platidlem u Mayů byly kakaové boby a jedna stará zpráva nám přináší údaj o tom, že cena jednoho otroka představovala 100 kakaových bobů.“³⁸

2.3.2 Právní obyčeje

„Mayská kultura nebyla jednotná ani po etnické a ani po politické stránce. Proto není překvapující, že existovalo mnoho mayských práv, které se pravděpodobně navzájem podobaly a v něčem odlišovaly.“³⁹

Mayský právní systém byl založen na dodržování stálých tradic od kmenového uspořádání. Určitý vzorec chování si Mayové nesli od nepaměti. Právo bylo úzce spjato s náboženstvím. V případě Mayů mezi právní prameny patřily především právní obyčeje a zákony jednotlivých městských států. V omezeném rozsahu bychom tam mohli počítat i praxi soudního rozhodování.

2.3.2.1 Rodinné právo

Celá společnost a jednotliví lidé byli ovlivněni náboženskými pravidly, která vykládalo kněžstvo podle vůle bohů. Už samotné narození Maya znamenalo, že jeho osud se bude řídit podle božstva oslavujícího se v tento den. Mayské jméno

³⁷ KRŽÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 29.

³⁸ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 40.

³⁹ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 107.

se skládalo ze čtyř jmen. První jméno, tzv. *paal kaba*, bylo vybíráno rodiči nebo se určovalo podle dne narození, druhé jméno bylo přijaté od rodiny ze strany otce, třetí jméno bylo složeninou z jmen rodin matky a otce. Poslední jméno bylo přezdívkou.

Staří Mayové kladli veliký důraz na rodinu. Nejdůležitějším úkolem ženy bylo porodit muži potomka. Proto existovalo v mayském náboženství mnoho rituálů, které měly ženě zajistit těhotenství. Pokud se žene podařilo otěhotnět a přivést na svět dítě, po jeho narození se uspořádal obřad zvaný *hetzmek*. Obřadem provázeli dítě dva vybraní kmotři.

Děti byly vychovávány matkou zhruba do věku čtyř let. Pokud se jednalo o chlapce jeho výchovu později převzali starší muži z rodové občiny. „Když bylo chlapci asi tak 4 nebo 5 let, upevnili mu do vlasů na temeni hlavy malou bílou kuličku. Když dosáhlo téhož věku děvče, uvázali mu kolem pasu provázek, od něhož visela červená lastura jako symbol panenství. Odnětí kuličky nebo lastury před obřadem dospívání Mayové považovali za velice potupné.“⁴⁰

Obřad dospívání byl jedním z nejdůležitějších mezníků pro Maye. Věštcí z řad kněží určili den, který se zdál pro tuto událost nejvhodnější a předpovídal šťastnou budoucnost pro zúčastněné. Obřad vedl pověřený kněz a vypomáhal mu vybraný kmotr. Většinou se jednalo o veleváženého muže s vyšším postavením. Kmotr posléze měl na starost obstarání obřadu po hmotné stránce a organizování hostiny. Dívčám byla vybírána kmotra z řad ctihodných žen. Kněz vedl celý obřad v posvátném rouchu a jeho cílem bylo požehnání dospívajícím. Rodiny dospívajících obětovaly bohům a žádaly pro ně přívětivou budoucnost. Na konci obřadu byla chlapcům odříznuta bílá kulička a dívčám červená lastura. Po obřadu se konala velická hostina.

Chlapci se po obřadu dospívání stali dospělými muži, kteří odcházeli ze svých domovů pobývat s jinými svobodnými muži. Jejich úkolem bylo pomáhat otci ve svých rodinách, především na poli v zemědělství. Pokud se muž oženil stal se automaticky hlavou své nové rodiny.

Dívky se obřadem dospívání staly vhodnými k sňatku. Jejich matky je učily především povinnostem v domácnosti a výchově mladších sourozenců. Podle

⁴⁰ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 94.

dobových kreseb můžeme vyčíst, že i ženy dokázaly pomáhat po boku svých mužů na poli, když bylo třeba.

Svatba byla spíše pragmatická záležitost dohodnutá rodinami obou novomanželů. Brali se lidé ze stejných společenských vrstev. „Za nevhodné se považovalo oženit se s dívkou téhož rodového jména, nebo oženit se s vdovou po bratrovi, šlo-li o vdovce, dále oženit se s nevlastní matkou, se sestrou zemřelé manželky nebo s tetou z matčiny strany. Naproti tomu nebyly zakázány sňatky s bratrancem prvního stupně.“⁴¹

Pro vybírání vhodné partie se používalo služeb *ah atanzahoba*, který sloužil jako dohazovač. Jednalo se o placenou práci. Jeho zodpovědností bylo dohodnutí výhodného sňatku. Svatební obřad vedl vybraný kněz, který dvojici seznámil se všemi povinnostmi manželství. Po obřadu se konala hostina a po hostině se manželé odebrali k rodině manželky, kde po několik let žili, než si opatřili vlastní bydlení. Ženy a muži ani po svatbě nesměli zasednout ke stejnému stolu. Mužské nadřazené postavení vůči ženě bylo značné. „Žena nemohla zdědit majetek, ale mohla zdědit dluhy.“⁴²

Mayové mohli uzavírat manželství pouze s jednou ženou, ale bylo povoleno ze strany muže, aby se s ní rozvedl. Rozvod nebyl nikterak formálně podmíněn, většinou stačilo ženu vyhnat z domu. Tomu by nasvědčoval i fakt, že manželství bylo spíše ekonomickou záležitostí než vzešlé ze vzájemných sympatií. Zajímavostí je, že svatební obřad se konal pouze u prvně sezdaného páru. Pokud dvojice byla už jednou v manželství, tak další bylo uzavřeno pouhým společným sestěhováním.

2.3.2.2 Trestní právo

„Tresty ukládané pachatelům trestných činů byly značně tvrdé. Na druhé straně osobám, které se u soudu prokázaly, že spáchaly trestný čin neúmyslně, se ukládaly mírnější tresty než osobám, které stejné trestné činy spáchaly úmyslně.“⁴³

Stanovení trestu vycházelo většinou ze zvyklostí v daném městském státě. Mayové při stanovení trestu vycházeli z teorie odplaty. Tedy, že pachatelé by měli

⁴¹ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 95.

⁴² VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 113.

⁴³ Tamtéž, s. 109.

být potrestání pro pocit spravedlnosti. Kruté tresty sloužily i jako prostředek generální prevence. Mayové taky znali zásadu kolektivní viny, kdy nebyl potrestán pouze pachatel, ale u vybraných trestných činů i jeho blízká rodina.

Rozhodování o udělení trestu a prohlášení viny podezřelého rozhodoval v každém kmeni *batab*. Jemu náležela moc soudní v dané vesnici. Pokud se jednalo o složitější případ nebo měl být souzen člen vyšší šlechty, tak *batab* postoupil spor k nejvyššímu *halach uinic*.

Trest smrti se nejčastěji ukládal za delikt vraždy, ale i za cizoložství nebo homosexualitu. Majetkové trestné činy byly trestány mírněji, ale jejich opakování většinou znamenalo trest smrti.

Podle dobových památek víme, že trestem za krádež bylo otroctví. „Byl-li někdo dopaden při krádeži, vydali ho osobě, kterou okradl, a zůstal otrokem až do smrti nebo dokud nebyl s to hodnotu ukradených předmětů splatit.“⁴⁴ Tento fakt podporuje domněnku, že bohatší část obyvatel, která si mohla dovolit vykoupit se z otroctví, byla poněkud zvýhodněna.

Pokud byl zajat válečník, tak se automaticky stával majetkem toho, kdo se postaral o jeho zajetí. Pokud zajatce nečekal takovýto osud, často posloužil za oběť bohům.

2.4 Náboženství a věda

2.4.1 Náboženství

Spolu s usedlejšíím způsobem života, které přineslo zemědělství, přichází do mayského života i náboženství ve své podobě. „Mayské náboženství a duchovní život vůbec je sice nejlépe zdokumentovanou součástí jejich kultury, ale zároveň součástí pro Evropana nejobtížněji pochopitelnou. Především je vlastně chybou oddělovat všední a náboženské záležitosti, neboť náboženství úzce souviselo se všemi aspekty mayského života. Žádná aktivita nebyla výlučně světskou.“⁴⁵

Náboženství pro staré Maye znamenalo mnoho. Jednalo se o nejdůležitější složku jejich života. Náboženství řídilo všechna důležitá rozhodnutí týkající se celé civilizace a pomáhalo mayským lidem pochopit přírodní zákony, kterým v té době

⁴⁴ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 91.

⁴⁵ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 48.

nemohli rozumět. Náboženství bylo pevně spojeno s vědou jako je astronomie a matematika, ale i filozofie. Jednalo se o propracovaný systém, kdy každý prvek tohoto systému, měl svá pravidla a úkol.

„Posvátnou mocí mohly být nadány krajinné prvky – potoky, jezera, krasové study (*cenoty*), jeskyně a hory, stejně jako živá stvoření, například jaguár, kajman, hadi a draví ptáci.“⁴⁶

Náboženství v klasickém období na rozdíl od toho v poklasickém období se lišilo zejména tím, že nedocházelo k velkému počtu obětování. “Z této doby známe jen dvě zobrazení lidské oběti, obě z Piedras Negras⁴⁷.

Klasické období proto můžeme považovat za vrchol mayské kultury i za nejušlechtlejší období mayského náboženství, později se víra i náboženské praktiky zvrhly v krvavé orgie.”⁴⁸ Kult lidského obětování přišel nejspíše z Mexika a hojně se rozšířil po celé mayské civilizaci.

V době španělské *conquisty* docházelo k nucenému převrácení víry na křesťanství, tak pomalu vymizelo staré pohanské náboženství starého světa.

2.4.1.1 Božstvo

Podle mayského náboženství stvořil svět bůh Hunab. Celé lidstvo stvořil z kukuřice. Nejednalo se však o vrcholného boha, který stál na pomyslném žebříčku božstva. Hlavou bohů byl Itzamná, neboli pán nebes, někdy Slunce. Itzamná vládl nebesům a byl pánem dne a noci. Mayové ho vzývali pro svoji ochranu proti živelním pohromám. Druhým důležitým bylo božstvo deště, nazývané Chac. Jelikož Mayové byli zprvu zcela závislí na pěstování kukuřice, tedy i na dostatečné vláze, toto božstvo bylo nejčastěji zmiňovaném v písemných pramenech zachycující obřady. “V měsících Chen nebo Yax se k uctění Chaků konala jednou do roka veliká slavnost. Říkalo se jí *ocna*, což znamená vejít do domu.”⁴⁹

⁴⁶ KRÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 48.

⁴⁷ Městský stát v době klasické ležící ve střední části Usumacinty mezi mexickým Chiapasem a guatemalským Peténem.

⁴⁸ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 106.

⁴⁹ Tamtéž, s. 113.

„Měsíc byl vnímán velmi často jako žena. Ženské ztělesnění Měsíce nazývali Mayové *Ix Chel*, tato bohyně byla rovněž patronkou tkaní, těhotenství a porodů.“⁵⁰

Mezi další důležitá božstva patřilo božstvo kukuřice (*Hun nal*), božstvo smrti (*Ah Puch*), božstvo větru (*Kukulkan*), božstvo války a jiné.

„Protože bohové byli zobrazováni jako šilhaví, matky přivazovali na čela svých dětí provázek s kuličkou, aby se jim zkřížily oči.“⁵¹ Tímto gestem je patrné, jak důležité bylo pro Maye naklonění si přízně bohů.

2.4.1.2 Obřady

Co se týče náboženských obřadů, tak ty sloužily pro různé účely. Náboženské obřady mohly být vykonávány jednotlivcem za účelem vlastního užitku nebo se konaly veliké slavnosti, do kterých se zapojovali všichni obyvatelé měst.

Některé obřady spočívaly v odříkání posvátných textů, některé však obsahovaly i obětování lidí, či zvířat. „Při všech obětováních se krví oběti potřel obraz božstva, k jehož uctění se obřad konal.“⁵² Nejčastějším způsobem, jak došlo k obětování lidské oběti, bylo vyrváním srdce žijícímu. Oběti se nejčastěji obětovali na vrcholu pyramidy, na chrámu postavenému pro náboženské účely. Lidskou oběť kněží položili na oltář a *nacom* pomocí nože vyřízl obětovanému srdce. Tělo se pak hodilo z vrcholu pyramidy do studny, kde zůstalo napospas přihlížejícím lidem. „Na nástěnných malbách v Chrámu válečníků a Chrámu jaguárů v Chichén Itzá se našlo několik archeologických památek zachycujících tento obřad.“⁵³ V mayské civilizaci existoval i rituální kanibalismus, kdy staří Mayové věřili, že obětované maso jim přinese dlouhý život.

„Obětování bylo veřejným představením. Potvrzovalo sounáležitost lidí s bohy a zároveň upevňovalo moc těch, kdo styk lidí s bohy zprostředkovali. Ale i

⁵⁰ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 49.

⁵¹ MARK, J. J.: *The Mayan Pantheon: The Many Gods of the Maya*. World History Encyclopedia. 2012. [online]. [cit. 18-03-2022] Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/415/the-mayan-pantheon-the-many-gods-of-the-maya/>

⁵² MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 120.

⁵³ Tamtéž, s. 121.

sami mayští vládci, a dokonce i jejich ženy, prováděli rituály sebeobětování, během nichž sami sebe zraňovali a krev obětovali božstvům.“⁵⁴

2.4.2 Věda

2.4.2.1 Písmo

Mayové byl národ vzdělaný, který dokumentoval svoji historii pomocí písma. Mayský hieroglyfický systém písma byl důmyslnou kombinací piktogramů přímo reprezentující objekty a ideogramů neboli glyfů, vyjadřující abstraktnější pojmy jako jsou akce, myšlenky a slabičné zvuky.“⁵⁵ Ideografické písmo bylo pokročilejší než to piktografické, kde pro každý předmět existoval samotný znak, V systému piktografického písma bylo těžké zachytit abstraktní myšlenky.

Texty psané mayským písmem se týkaly především náboženské tematiky nebo astronomie. Nejstarší mayské nápisy obsahovaly datum a jméno boha, který byl patronem takového dnu. Mayové důkladně zaznamenávali vznik každé památky.

Z doby mayské civilizace se nám dochovaly tři písemné památky psané mayským písmem. Jedná se o tři kodexy: Drážďanský, Madridský a Pařížský. Všechny tyto kodexy byly psány na listy vyrobené z kůry stromu. Všechny patrně pocházejí z 15. století, tedy z doby poklasické.

Z Drážďanského kodexu lze vyčíst mayské poznatky o astronomii, Madridský sloužil zase pro kněžské věštění a Pařížský obsahuje údaje o obřadech a božstvech. Kodexy dostaly své pojmenování podle místa, kde byly nalezeny. „Mayské rukopisy představují jediné dochované autentické písemnictví předkolumbovské Ameriky.“⁵⁶ Z amerického kontinentu se nejspíše dostaly jako kořist španělských conquistadorů. Nejedná se tedy o písemné prameny, z kterých by bylo možné vyčíst historický vývoj mayské civilizace. Z písemných kodexů zobrazující mayskou historii se žádný nedochoval.

⁵⁴ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 53.

⁵⁵ CARTWRIGHT, M.: *Maya Writing*. World History Encyclopedia. 2004. [online]. [cit. 19-03-2022] Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/655/maya-writing/>

⁵⁶ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 36.

Během španělské conquisty však vznikaly rukopisy psané latinkou. Jednalo se o přepisy starých mayských kodexů „To je také případ jednoho z nejvýznačnějších dokumentů o mayském náboženství, který je znám, díla Popol Vuh, které vytvořil spisovatel z guatemalské vysočiny. Originální rukopis, který je dnes ztracený, byl zřejmě během druhé poloviny 16. století přepsán do koloniálního mayského písma.“⁵⁷ Autorem přepsaného rukopisu byl františkánský mnich Francisko Ximéneze.

Mezi další významnou písemnou památku patřil text o mayském kalendáři, nazývaný *Relación de las cosas de Yucatán* od španělského biskupa Diega de Landy. Tento text vnikl kolem roku 1566 a zasloužil se o rozluštění mayského písma. „Nabízí encyklopedický přehled o domorodé kultuře, v tomto případě o Mayích z yucatanských nížin.“⁵⁸ „Kromě jiného obsahuje i tzv. mayskou pseudoabecedu.“⁵⁹ Tuto kroniku však nemůžeme brát jako nezkraslený obraz mayské kultury. Kniha byla napsána pod vlivem snahy Landy o své očistění při procesu za mučení domorodých Mayů. Ačkoliv můžeme připsat zásluhy za rozluštění mayského písma, sám biskup se k mayským písemným památkám nechoval nejlépe. „Biskup Diego de Landa v noci 12. července 1562 nechal spálit mayské knihy a tisíce soch ve snaze přerušit spojení mezi Mayi a jejich "satanskou" vírou.“⁶⁰

2.4.2.2 Mayský kalendář

Mayové měli propracovaný systém svých mayských kalendářů. Kalendáře existovaly tři a každý sloužil jinému účelu.

Prvním z nich byl posvátný rok o 260 dnech. Nazýval se Tzolkin. Každý den byl označen jedním z dvaceti mayských jmen dní, k nimž se připojovala číslo 1-13.

⁵⁷ TAUBE, K.: *Aztécké a mayské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2007, s. 22.

⁵⁸ Tamtéž, s. 22.

⁵⁹ ARNOLD, P.: *Mayská kniha mrtvých: rozluštění mayského písma: překlad a výklad Pařížského kodexu ve srovnání s Drážďanským a Madridským kodexem*, s. 11.

⁶⁰ MARK, J. J.: *Visiting the Spirits of Chichen Itza*. World History Encyclopedia. 2009. [online]. [cit. 20-03-2022] Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/1394/visiting-the-spirits-of-chichen-itza/>

Jména jednotlivých dnů v Tzolkinu byla Ik, Akbal, Kan, Chicchan, Cimi, Mamik, Lamat, Muluc, Oc, Chueb, Eb, Ben, Ix, Men, Cib, Caban, Eznab, Cauac, Ahau a Imix. Označení dne mohlo tedy znít: 1 Ik.

Kromě posvátného roku měli Mayové kalendářní rok obsahující 365 dní, nazývaný Haab. Haab byl složen z 19 měsíců. Každý měsíc měl 20 dní kromě posledního, ten měl pouze 5 dnů. Jména pro kalendářní měsíce byla Pop, Uo, Zip, Zotz, Tzec, Xul, Yaxkin, Mol, Chen, Yax, Zac, Ceh, Mac, Kankin, Muan, Pax, Kayab, Cumhu a Uayeb.

„Rok trvající 365 dnů běžel současně s 260-denním cyklem, přičemž každý nově započatý 365-denní rok byl označen specifickým datem z 260-denního kalendáře.“⁶¹

Oba kalendáře běžely současně a datování bylo složeno z údajů obou kalendářů. Pro Maye byl důležitý cyklus 52 let. Pro Maye uplynutím 52 let začínal nový cyklus podobně jako pro nás začíná nový rok. „Pro Maye čas necestoval lineárním pohybem z minulosti do budoucnosti, ale byl cyklický stejně jako životy bohů. Stejným způsobem, jakým se rodili bohové Mayů, rozvíjeli se a udržovali sebe a lidský život, a pak zemřeli, aby se znovu narodili, tak i roky probíhaly stejně.“⁶²

„Mayové a sousedící národy v jihozápadní části Mezoameriky používali ještě jeden kalendář. Využíval dvacítkové soustavy a je známý pod názvem dlouhý počet. Počítal se od mýtické události z roku 3114 př. n. l.

Zatímco Tzolkin a Haab byly kalendáře mýtické, které sloužily hlavně náboženským účelům, Dlouhý počet byl kalendář pro výpočet skutečného data pro zaznamenání historických událostí.

„Na základě korelace mayských dat, která se spolehlivě týkají identifikovatelných astronomických jevů, například zatmění Měsíce či Slunce, se podařilo stanovit, výchozí bod dlouhého počtu na rok 3114 př. n. l. Jednalo se tedy z hlediska Mayů samotných o datum spíše hypotetické než historické.“⁶³

⁶¹ TAUBE, K.: *Aztécké a mayské mýty*, s. 13.

⁶² MARK, J. J.: *The Maya Calendar and the End of the World: Why the one does not substantiate the other*. World History Encyclopedia. 2012. [online]. [cit. 20-03-2022]. Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/416/the-maya-calendar-and-the-end-of-the-world-why-the/>

⁶³ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 43.

2.5 Zánik mayské civilizace

„Vzhledem k rozdrobenému politickému uspořádání byl proces dobývání (conquista) mayského území obtížný a zdlouhavý. Protože horké a vlhké prostředí tropického pralesa nelákalo ke kolonizaci ani nenabízelo drahé kovy.“⁶⁴

2.5.1 Podmanění Yucatánu

První Evropan, který spatřil pobřeží poloostrova Yucatán byl Španěl Valdívia. Jeho výprava ztroskotala poblíž pobřeží v roce 1511. Většina mužů této výpravy skončila jako potrava pro místní kmeny Mayů, kteří je obětovali bohům. Tak začaly první zmínky o styku s bělochy.

2.5.1.1 Výprava Francisca Hernández de Córdoba

První oficiální výpravou za dobytím Yucatánu byla španělský výprava vedená Franciscem Hernándezem de Córdoba. Jejím cílem bylo zejména nalezení nových otroků pro evropskou španělskou velmoc. Výprava doplula do oblasti Champeche, Zde Evropané svedli bitvu s tamějšími Mayi, kteří i přes značnou zaostalost v používání zbraní, dokázali zasadit drtivou porážku a přimět výpravu k ústupu. „Sám Córdoba podle zraněním, která utrpěl v bitvě v zátocce Campeche, a jeho vojáci se museli stáhnout.“⁶⁵

2.5.1.2 Výprava Juana de Grijalvi

Počátek této španělské výpravy se datuje kolem roku 1518. Vedením byl pověřen synovec guvernéra Kuby, Juan de Grijalvi. Pohnutkou pro vypravení této výpravy byla domněnka o velkém bohatství ukrývající se na mayském území.

I tato výprava prozkoumala oblast Campeche a dostala se až do města Champoton, kde sice neutrpěla tak drtivou porážku jako předchozí výprava, avšak neobešla se bez ztrát na životě.

2.5.1.3 Výprava Francisca de Montejo

“Francisco de Montejo byl účastníkem jak výpravy Juana de Grijalvi, tak výpravy Cortésovy. Nezúčastnil se však dobývání Mexika, protože jej roku 1519

⁶⁴ KRÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 68.

⁶⁵ Tamtéž, s. 68.

Cortés poslal do Španělska s královským podílem z nashromážděných pokladů. Zároveň hájil Cortése u španělského dvora, neboť porušení zákonů, k nimž došlo v souvislosti s Cortésovým odjezdem z Kuby, přivedlo tohoto muže do otevřené roztržky s guvernérem Kuby, Diegem de Velásquezem. Po celých sedm let, co Montejo setrval u dvora, obracel se ve vlastním zájmu na španělského krále se žádostí o povolení ke conquistě Yucatánu. Královským dekretem, datovaným 8. prosince 1526, mu byl udělen dědičný titul adelantada⁶⁶ a povolení sebrat vojsko pro dobytí a kolonizaci Yucatánu.⁶⁷

Poslední fáze dobývání poloostrova Yucatánu svěřil Francisco de Montejo svému synovi. Montejo ml. se snažil, aby mayští vládci se vzdali své svrchovanosti a uznali nadvládu Španělského království. „V roce 1546 v Maní, do té doby nejmocnějším mayským královstvím severozápadní části poloostrova, odpřisáhl panovník Tutul Xiu věrnost Španělům a veřejně přijal křesťanství. Po něm následovala mnoho dalších.“⁶⁸

Postupem času se mu podařilo ovládnout a zkolonizovat podstatnou část poloostrova Yucatán, kterou připojil k vytvořeným provinciím. Na samotném konci podmaňování Yucatánu se v roce 1546 uskutečnila vzpoura východních provincií proti Španělům. „Koalice východních mayských náčelníků byla pak poražena v jediné bitvě, v níž padlo dvacet Španělů a několik set spřátelených Indiánů.“⁶⁹

2.5.2 Dobytí střední oblasti Peténu

2.5.2.1 Cortésova výprava

Výprava Hernána Cortése vracející se z conquisty Mexika procházela směrem k Hondurasu peténským územím.

“Cortés na své cestě napříč mayskou oblastí navštívil jen jediné důležité mayské středisko, a to Tayasal.”⁷⁰ Celá cesta z Mexika do Hondurasu trvala

⁶⁶ Úřad správce španělské kolonie.

⁶⁷ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 59.

⁶⁸ KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*, s. 73.

⁶⁹ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 77.

⁷⁰ MORLEY, S. G.: *Mayové*, s. 67.

Hernandu Cortésovi šest měsíců a jednalo se o jednu z nejtěžších výprav, které kdy podnikl.

2.5.2.2 Podmanění Itzů

Poslední nepodmaněnou mayskou skupinou byl národ Itzů, který se zdržoval v oblasti Peténu, přesněji u jezera Itzá. Hlavním městem bylo město Tayasal. Tato oblast vydržela být dlouho nezávislou, i přestože tlak z okolních podrobených oblastí byl veliký.

Z města Campeche v severní oblasti zde přicházely misionářské výpravy s cílem přimět je k poslušnosti a přestoupení na křesťanskou víru. Všechny tyto snahy byly neúspěšné. Itzové dále toužili po své nezávislosti a na španělskou snahu odpovídali krutým způsobem, nejčastěji vraždou misionářů.

Španělský guvernér Yucatánu se rozhodl pro razantnější krok pro kolonizaci v podobě válečného tažení proti kmeny Itzů. Toto tažení započalo v roce 1697, kdy se početné vojsko o počtu stovek vojáků vydalo z města Campeche směrem k jezeru Itzá.

Bitva u jezera Itzá dopadla pro španělské kolonisty vítězně. „Provincie Itzů, poslední nezávislý mayský politický útvar, byla rozdrvena během rána jediného dne a dostala se pod vládu španělské koruny.”⁷¹

3 AZTÉCKÁ KULTURA

3.1 Vznik a vývoj aztécké říše

3.1.1 Zeměpisná poloha

Podle dobových pramenů podnebí aztécké domoviny, bájně říše Anahuac, bylo dobrým předpokladem pro rozvoj zemědělství. „Na území o rozloze 480 kilometrů čtverečních byl dostatek úrodné půdy a mírné podnebí.“⁷²

Po příchodu do Mexického údolí ve 13. století byli Aztékové nuceni, jako nově příchozí, žít v nehostinných krajinách. Jednalo se o území plné bažin a

⁷¹ KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*, s. 80.

⁷² VODIČKA, P.: *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*. Praha: Epoque, 2012, s. 19.

neúrodné půdy. I přesto Aztékové dokázali svou půdu využít. „Aztékové pěstovali s oblibou fazole, dýně, rajčata, papriky, tabák a kakao. Pěstovali také bavlnu, kterou používali k výrobě oděvů. Ze šťávy agáve vyráběli kvašený nápoj *pulque*.⁷³

Aztékové taktéž dokázali na malém ostrově uprostřed jezera, skládající se spíše z několika bažin, vybudovat město Tenochtitlan, budoucí centrum říše.

Oproti dobrým klimatickým mayským podmínkám Aztékové zprvu takové štěstí na podnebí neměli, proto věděli, že svůj kmen nedokážou uživit pouze ze zemědělství. Nehostinné podmínky donutili Aztéky k tomu, aby rozšířili své území o úrodné oblasti. Tak začala válečná tažení Aztéků. Se silicím vlivem Aztéků dochází také k podpoře mezinárodního obchodu s podmaněnými městskými státy.

3.1.2 Počátky aztécké civilizace

O původu Aztéků, než přišli do Mexického zálivu, toho příliš nevíme. „Aztékové sice projevovali živý zájem o vlastní minulost i o dějiny svých předchůdců, zároveň ale historickými událostmi manipulovali. Přizpůsobovali je okamžité potřebě, přepisovali vlastní rukopisy a pálili rukopisy cizí, pokud v dané chvíli potřebnému obrazu minulosti neodpovídaly.“⁷⁴

Existuje několik mýtických legend, kterými Aztékové vysvětlovali svůj příchod do střední oblasti Mexika, ale většina z toho bude pouhý výmysl aztécké představivosti. Některé teorie se navzájem i vylučovaly. Pouze s jistotou víme, že tento původně kočovný kmen přišel ze severu. Aztékové tuto vlastní zemi nazývali Anahuac.

Na rozdíl tedy od mayské civilizace, Aztékové nebyli „původními“ obyvateli v Mezoamerice. Jaký důvod se skrýval za přesunem ze severu dál na jih, není zcela jasné.

„Příchodem Aztéků do Mexického údolí začínají ve druhé polovině 13. století jejich skutečné dějiny, doložitelné hmotnými pozůstatky. Ve středním Mexiku ovládaném jinými kmeny vedli svízelný život pozdních příchozích. Byli

⁷³ VODIČKA, P.: *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*, s. 23.

⁷⁴ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 5.

vytlačeni do míst pokládaných za neúrodná a nehostinná a museli odvádět svým mocným sousedům poplatky na znamení podřízenosti.“⁷⁵

Začátky Aztéků tedy nebyly vůbec jednoduché. Museli se vypořádat s úlohou nově příchozího a dlouho si prosazovat svoji moc. Mayské městské státy sice vedly mezi sebou boje o dominantní vliv, ale jejich postavení bylo skoro neotřesitelné v poměru s jinými cizími kmeny.

Aztékové po svém příchodu založili hlavní centrum, město zvané Tenochtitlan. Postupem času si získávali respekt ostatních kmenů, pořád však nebyli bráni jako sobě rovný. „Jejich postavení kolísalo mezi statutem poddaných, námezdných žoldnéřů a slabších, ale respektovaných spojenců.“⁷⁶

„Byli nuceni platit tribut jiným národům „převážně ve formě vojenské služby.“⁷⁷

3.1.2.1 Starší aztécké období

Důležitým mezníkem pro Aztéky bylo založení tzv. trojspolku v 15. století. V roce 1428 nastoupil na trůn vládce Itcoatl. Jednalo se o velice schopného panovníka, který stál za rozmachem Tenochtitlanu. Zasloužil se také o několik reforem. „Začal stavět chrámy a uspořádal náboženskou hierarchii. Ustanovil hodnosti v civilní správě a dozíral na výstavbu města, především na stavbu hrází, spojující město bezpečně s pevninou.“⁷⁸

Během své vlády dokázal s bývalými znepřátelenými městskými státy založit trojspolek. Trojspolek bylo spojení tří městských států, Tenochtitlan, Texcoco a Tlacopan. Nejednalo se o konfederaci států pod jednotným vůdčím vedením, ale o vojenské spojenectví. Při napadení nebo útoku jednoho člena byla přislíbena pomoc druhých. Po trpkém začátku je překvapivé, že dominantní postavení v trojspolku zaujímali právě Aztékové.

Tímto mezníkem začala „zlatá éra“ vlády Aztéků. Jelikož Mexické údolí nebylo na rozdíl od mayské oblasti přívětivé na pěstování plodin, tak bylo potřeba rozšířit území o úrodnější krajiny. Proto začaly válečné výboje. V dobytých

⁷⁵ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s.14.

⁷⁶ Tamtéž, s. 15.

⁷⁷ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 183.

⁷⁸ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. Praha: Orbis, 1974, s. 79.

oblastech, kromě povinnosti odvádět do trojspolku tribut, bylo i nutné pravidelné pořádní trhů na podporu mezinárodního obchodu. Aztécký obchod s jinými národy byl činěn pod nátlakem, jelikož Aztékové nebyli příliš dobrými partnery pro obchod z důvodu nerůznorodosti vypěstovaných plodin.

3.1.2.2 Mladší aztécké období

Po vzniku trojspolku hlavní činností Aztéků byla válečná tažení. Aztékové se snažili o rozšíření své říše a nabytí nových městských států. Toto období trvalo až do španělské conquisty.

„Dobyvačná tažení probíhala podle uniformního schématu. Prvním krokem bylo opakované vyslání poselstva s nabídkou k přidružení k trojspolku. Poslové přesně objasnili podmínky tohoto připojení, udávající výši tributu i symbolické katy podřízenosti. Zároveň představitelům daného území věnovali zbraně, aby případnému útoku nečelili nepřipraveni.“⁷⁹ Válečné tažení znamenalo pro Aztéky přínos vypěstovaných plodin, předmětů a zajatců, ale hlavně vynucení si obchodu mezi státy.

Samozřejmě trojposlek si nedokázal podrobit všechny národy, například Taraskové⁸⁰ dokázali Aztékům odolávat. I tak si Aztécká říše dokázala podmanit a udržet říši sahající od pobřeží Mexika až do Guatemaly. „Městskými státy trojdohody ovládaná oblast představovala nicméně až dosud v dějinách Mezoameriky největší teritoriální, populační a mocenský konglomerát.“⁸¹

V porovnání s mayskou civilizací měli Aztékové horší startovní pozici. Po příchodu do Mexického zálivu je ostatní kmeny braly spíše jako vetřelce, a tak si postupně museli vybudovat svoji pozici a získat respekt. Je nutno říct, že díky svému bojechtivému charakteru a válečným tažením, které byly stěžejní taktikou Aztéků, si dokázali vybojovat dominantní postavení a uzavřít i alianci s ostatními národy. Jejich cesta byla tedy těžší, ale o poznání méně civilizovaná.

Mayové se sice nevyhýbali válkám, ale omezili se spíše na rozbroje mezi svými městskými státy. Zajímavostí je, že Aztékové dokázali svá válečná tažení

⁷⁹ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 17.

⁸⁰ Taraskové byl indiánský kmen sousedící s Aztéky, který vytvořil druhou největší říši v Mexiku hned po Aztécích.

⁸¹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 237.

dotáhnout až do mayské oblasti, ale tyto dva národy se spolu nejspíše nikdy v boji nestřetly.

3.2 Správa a organizace Aztécké říše

„Přestože se často hovoří o Aztécké říši, odborné literatuře se již řadu let debatuje o tom, zda se jednalo o skutečnou říši, o skutečný stát. Jejich říše nebyla jednotným organismem, nýbrž směsí etnických skupin jazyků, náboženství a forem sociální organizace. Jednotlivá území si zachovávala značnou autonomii ve správě svých vnitřních záležitostí.“⁸² Není tedy zcela jasné, jestli aztéckou kulturu lze nazývat říší, ačkoliv převažující odborný názor je, že ano. A z tohoto názoru vychází i autorka této práce.

Oproti mayské kultuře byla Aztécká říše mnohem jednotnější a ucelenější. Byly zde značné vztahy nadřízenosti a podřízenosti vůči vazalským městům, která se dostala pod nadvládu Aztéků. Vazalská města sice disponovala částečnou autonomií ve vlastní správě, ale i tak byla nucena navenek vystupovat jako součást Aztécké říše a podřizovat se aztéckým požadavkům. Aztékové například trvali na uctívání jejich boha Slunce, Huitzilopochtliho, na placení tributu a pořádání pravidelných trhů.

„Po celé 15. století probíhal proces postupného utužování, uniformizace a centralizace. Nebyl ale dostatečně rychlý a slabost vzájemných vazeb uvnitř sféry aztéckého vlivu definitivně odhalil příchod Evropanů. Tehdy řada z podrobených kmenů rychle uzavřela spojení s novými dobyteli a Aztékové zůstali osamoceni.“⁸³

Mayové oproti tomu nikdy nevytvořili jednotnou říši, pouze se v historii střídala role dominantního městského státu, který mohl do područí dostat jiný městský stát a udělat si z něj své vazalské město. Mayská civilizace nefungovala na jednotném principu spravování, ale pouze se vzájemně jednotlivé městské státy ovlivňovaly.

⁸² KŘÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 20.

⁸³ Tamtéž, s. 21.

3.2.1 Správní jednotky

Když Aztékové přišli do Mexického údolí, jejich počet sahal k jednotkám kmenů. Základem kmene byly rodové obcíny, které spojovalo pokrevní příbuzenství. Společnost se vyznačovala až demokratickým pojetím vlády. „Jednotlivec příslušel do rodiny a ta zase příslušela ke skupině rodin či ke klanu. Každý z nich své záležitosti spravoval sám, v záležitostech důležitých pro kmen se však spojovaly rady, sestávajících z hlav všech klanů. Rada jmenovala náčelníka, aby řídil civilní a náboženské záležitosti, a obvykle také druhého náčelníka pro válečné účely. Tato organizace se později změnila ve složitou správní strukturu vysoce komplikovaného městského státu s velkým počtem obyvatelstva.“⁸⁴

S rostoucí expanzí říše se počet rodin a jejich rozsah zvětšoval. Pokrevně spřízněné rodiny se stávaly celými čtvrtěmi měst, kde pokrevní příbuzenství hrálo jen společenskou roli.

Hlavní město Aztécké říše byl Tenochtitlan. Nejednalo se o jediné město v říši, ale v 16. století se mohlo pyšnit titulem největšího města v předkolumbovské Americe.

„V 16. století se obyvatelé Tenochtitlanu dělili na 20 *calpulli*, správních jednotek, po pěti v každém ze čtyř obvodů či čtvrtí.“⁸⁵

„V čele *calpulli* stál představitel nebo mluvčí, *calpullec*. Vykonával jednak funkci soudce (v menších sporech), jednak funkci správce (příslušelo mu rozdělování půdy) a jednak funkci zástupce *calpulli* navenek.“⁸⁶ Poradním orgánem pro *calpullec* byla rada starších.

Postupem času se formovala i početnější byrokratická třída skládající se z mnoha úředníků. Vzniká také soustava soudů složená z profesionálních soudců. První stupeň soudu byl rozložen v každé jednotlivé *calpulli*. Pokud se jednalo o závažnější případy, tak existovali profesionální soudci na celostátní úrovni. Poslední instancí byl vládce nebo nejvyšší představitel církve.

Aztékové oproti Mayům měli mnohem propracovanější a důslednější systém správy své říše. Jejich byrokracie byla strukturovaná a rozsáhlá. Zprvu se

⁸⁴ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 86.

⁸⁵ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 24.

⁸⁶ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 184.

podobně jako u Mayů vládní moc soustřeďovala v celém kmeni, ale postupně došlo ke centralizaci moci do rukou jediného městského státu, tedy vládce. Jeho moc byla však omezena duchovním hodnostářem nebo byla dozorována shromážděním.

Aztékové si dokonce dokázali vybudovat profesionální soudcovský aparát, který byl nezávislý na výkonné moci. U Mayů soudní moc byla v rukou osoby nadané kromě soudní moci i mocí výkonnou.

3.2.2 Vládnoucí panovník

Vládnoucím panovníkem byl nejvyšší mluvčí, nazývaný též *tlatoani*. Úřad *tlatoani* byla volená funkce.

Pokud *tlatoani* zemřel, „jeho nástupce byl vybírán z jeho rodiny a nebyl určován dědičnými pravidly, nýbrž veřejnou volbou.“⁸⁷ Mandát této funkce nebyl časově omezen. „Doživotně volený představitel lidu Aztéků v sobě spojoval tři významné funkce: byl zároveň hlavním vojenským velitelem, nejvyšším soudcem a správcem příjmů aztécké říše.“⁸⁸ Druhým nejdůležitějším státníkem po *tlatoani* byl *cihuacoatl*, který byl jeho zástupcem. Vykonával jeho rozkazy a dohlížel na spravování říše. Náležela mu také soudní moc.

Tlatoani tvořil zákony a sám jejich porušení jako nejvyšší instance soudil. Ačkoliv by se mohlo zdát, že díky božskému původu byl nedotknutelný, opak je pravdou, i on sám jim podléhal. „*Tlatoani* mohl být souzený za spáchání deliktu stejně jako ostatní.“⁸⁹

Nejvyššímu mluvčímu byl přisuzován božský původ. Měl poradní orgán, skládající se z nejstarších vážených mužů. Postupem expanze celé říše jeho moc začala sílit. Každá *calpulli* musela pro něho odvádět naturální poplatek.

Tlatoani měl podobné postavení jako mayský kmenový náčelník *halach uinic*. Oběma byl přisuzován božský původ a oba měli hlavní slovo v určování zahraniční a vnitřní politiky. Jejich vláda by se dala označit za skoro absolutistickou, ale jejich moc byla omezena velkým vlivem kněží. *Tlatoani*, na rozdíl od *halach uinic*, byl však vybírán. Funkce nebyla tedy dědičná, i když v praxi

⁸⁷ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 188.

⁸⁸ KŘÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 26.

⁸⁹ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 58.

to vypadalo tak, že zvolen byl příbuzný zesnulého. „Úřad se častěji přesouval mezi bratry, strýci nebo synovci, než mezi otci a syny.“⁹⁰

3.3 Společnost a právní obyčej

3.3.1 Společenské vrstvy

„S růstem měst trojdomy přirozeně rostl počet obyvatel a docházelo k větší diferenciaci společenských vrstev a tříd.“⁹¹

„Aztécká společnost byla výrazně stratifikovaná. Příslušnost k jednotlivým třídám a z toho společenského postavení vyplývající práva a povinnosti byly dědičné v mužské linii.“⁹²

V čele společenské pyramidy stál nejvyšší mluvčí lidu, pod ním nebo na jeho roveň stál nejvyšší představitel duchovenstva, pod ním šlechta, kněží a obyčejný lid. Až na spodní příčce stáli otroci. Aztécké schéma společnosti bylo podobné jako mayské. Hlavní rozdíl u Aztéků je oddělení hlavního představitele státu od hlavního představitele duchovního.

3.3.1.1 Šlechta (*pipiltin*)

Šlechta v Aztécké říši zastávala menší procento obyvatel než prostý lid. Šlechta se mohla dělit na vyšší, členové vládnoucí dynastie, a nižší, zbylí urození. „Obě větve měly odvozené své postavení z dědičného titulu, proto měly charakter rodové šlechty.“⁹³

Šlechta byla vybavena výsostnými právy a byla živena z poplatků jí přímo odváděných od nevolníků nebo z příjmů ze státní pokladny, pokud vykonávala veřejnou funkci.

Pokud Azték chtěl zastávat veřejný úřad, mít hodnost nebo stát se duchovním, musel se narodit do šlechtické rodiny.

⁹⁰ CARBALLO, D. M.: Governance strategies in precolonial central Mexico. In: *Frontiers in Political Science*. vol. 4. Boston University. Publikováno online dne 3. února 2022. [cit. 20-03-2022] Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpos.2022.797331/full>

⁹¹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 195.

⁹² KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 28.

⁹³ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 47.

Neexistovalo mnoho možností, jak vylepšit svůj sociální statut, mužský potomek se mohl například osvědčit v boji, a tím získat výhodnější postavení.

Šlechta byla osvobozen od placení tributu *tlatoani* a byla jí přidělena půda. Pro potomky šlechty se zřizovaly školy, kde se mladí šlechticové učili základům věd a psaní, či počítání.

Aztéctí šlechticové měli zároveň povinnost tzv. sebeobětování, kdy museli prolévat vlastní krev za příznivý život dalších obyvatel. Tento obřad byl povinován pouze vyšším vrstvám. Mezi další povinnost patřila osobní účast na válečných tažení.

Šlechta v Aztécké říši měla podobné postavení jako mayští šlechticové. I zde existovala ostrá hrana mezi šlechtou a prostým lidem. Veřejné funkce byly obsazovány příbuznými nejvyššího mluvčího.

V obou civilizacích narození určovalo, do jaké skupiny novorozenec bude patřit. I v Aztécké říši se sociální statut dědil z otce na syna. Ne vždy však přecházel nárok na veřejnou funkci. Tu si musel syn veřejného funkcionáře zasloužit.

3.3.1.2 Kněží

Vedle nejvyššího mluvčího, jako představitele hlavy městského státu, stál i nejvyšší hodnostář církve, zvaný *cihuacoatl*, v překladu Hadí žena. Ačkoliv by se podle překladu mohlo zdát, že se jednalo o ženskou funkci, tak opak byl pravdou, tato funkce mohla být zastávána čistě mužem.

„Hadí žena byl nejvyšším duchovním představitelem aztécké říše a vůdcem kněží-mluvčích bohů. Spravoval církevní systém, zodpovídal za řádné provádění rituálů a výchovu obřadníků.“⁹⁴ Postupem času funkce Hadí ženy ztrácela vliv a byla upozaděna na úkor nejvyššího mluvčího. Přesto náboženské záležitosti byly čistě v rukou Hadí ženy a jeho kněžského aparátu.

„Existovala zde autonomní, od státu oddělená kněžská organizace, do značné míry nezávislá i v hospodářském ohledu.“⁹⁵ Jednalo se o organizaci zahrnující složité rozdělení do přesně specializovaných funkcí. Aztécké náboženství zahrnovalo velký počet obětování, tedy i potřebu velkého množství

⁹⁴ KRÍŽOVÁ M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 27.

⁹⁵ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 254.

kněží, kteří takovou práci vykonávali. Vykonávání obřadů a komunikace s bohy byly hlavní náplní kněžského stavu.

Dále kněží působili jako poradní orgán, který dokázal věstit, a tím vyložit vůli bohů. Pro rady si k nim chodil nejenom prostý lid, ale i sám nejvyšší mluvčí.

Kněžstvo mělo také na starost vzdělání svých vlastních řad a mladých šlechticů. Patřilo mezi nejvzdělanější společenskou vrstvu. Jejich znalosti sahaly až do věd jako je astronomie, matematika a filozofie.

Stejná schéma kněžské organizace najdeme i v mayské společnosti. Práce i úkoly kněží byly shodné a postavení v obou civilizacích stálo na vysokém žebříčku společenské hierarchie.

3.3.1.3 Prostý lid (*macehualtin*)

Nejpočetnější skupinu stejně jako u Mayů tvořil prostý lid. Prostý lid se skládal zejména z řemeslníků, zemědělců a obchodníků. Jejich hlavní povinností bylo odvádění tributu nejvyššímu mluvčímu do státní kasy. Tento tribut sloužil jako hlavní příjem, ze kterého byl živen nejvyšší mluvčí i jeho rodina.

Mezi prostý lid patřila i skupina nevolníků. Nevolnictví spočívala v tom, že tyto lidé byli nuceni obdělávat půdu pro šlechtice. „S půdou byli natolik spjati, že byli součástí dědického převodu.“⁹⁶

Nevolnictví v té době bylo dědičnou záležitostí a někdy se historici přiklání k názoru, že nevolníci měli horší postavení než samotní otroci. V mayských městských státech nevolnictví nenajdeme.

Existovalo jenom málo možností, jak získat vyšší sociální status. „Jen ti nejúspěšnější přitom mohli doufat ve zbohatnutí, získání místa v administrativě města nebo říše, nebo dokonce v postup mezi nižší nobilitu jako odměnu za úspěch v boji.“⁹⁷

Stejně jako Mayové i Aztéci byli zcela závislí na zemědělství, už víme, že oblast Aztécké říše nebyla tolik úrodná jako oblast mayské civilizace, proto Aztékové mnohem více spoléhali na obchod. Obchodníci patřili mezi bohaté obyvatele a shlučkovali se do uzavřených skupin. Při svých cestách požívali

⁹⁶ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 189.

⁹⁷ KRÍŽOVÁ, M. (2005), *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 30.

mezinárodní ochrany. Dokonce měli i vlastní božstva, které uctívali, a žili v samostatných čtvrtí měst.

Mezi další skupinu obyvatel se mohli řadit válečníci. V mayské civilizaci se jednalo o profesionální armádu. Aztékové zprvu spoléhali na brannou povinnost prostého lidu. Samozřejmě rozpuk a expanze říše vyžadovaly i vznik profesionální armády. Ta se skládala pouze z rodilých Aztéků. „Do jejich rukou putovala většina kořisti z výbojů, takže došlo k úplnému přestrukturování branných sil.“⁹⁸ Z vojáků se stala nová oddělená skupina obyvatel, která díky svému bohatství dokázala ve svém postavení předběhnout i kněží.

3.3.1.4 Otroci

Otroci v Aztécké říši tvořili nemalou část obyvatel. „Nejčastěji se jednalo o válečné zajatce, kteří z nějakého důvodu nebyli obětováni, o zločince zotročené z trestu nebo o chudáky, kteří se sami prodali nebo je prodaly jejich rodiny, v tomto případě ale vždy existovala možnost zpětného vykoupení.“⁹⁹

„Otroctví Aztéků mělo v podstatě tři formy: otroctví pro dluh, smluvní otroctví a otroctví za trest.“¹⁰⁰ Smluvní otroctví spočívala v tom, že člověk byl prodán výměnou za protihodnotu. V případě smluvního otroctví šlo prodat i sám sebe.

Otrok nebyl považován za věc v pravém slova smyslu. Majitel nemohl otroka beztrestně zabít, ale pouze vlastnil jeho práci.

U Aztéků, na rozdíl od Mayů, neexistovalo otroctví děděné po rodičích. Dítě otroka tedy bylo považováno za svobodného občana.

„Otrok mohl mít vlastní půdu, skutečně se dokonce mluví o případech, kdy otroci disponují svými vlastními otroky.“¹⁰¹

Zdá se, že tedy otroctví v Aztécké říši nepředstavovalo takovou újmu pro člověka jako například postavení otroků ve starověkém Římě či Řecku, nebo i v mayské civilizaci. Jedinou možnou újmu, kterou mohl otrok pocítit byla

⁹⁸ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 248.

⁹⁹ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 32.

¹⁰⁰ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 51.

¹⁰¹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 280.

skutečnost, že pokud otrok byl třikrát prodán, zakládalo to důvod pro jeho obětování.

3.3.2 Právní obyčeje

„Aztécké právo vycházelo z dlouhodobé právní tradice, která později dala vzniknout obyčejovému právu a do velké míry i zákonům.“¹⁰²

Aztékové své právní vědomí zakládali především na náboženském ideologii o správném chování mezi lidmi. Mezi prameny obsahující právo patřily, nejenom právní obyčeje, ale v případě Aztéků i zákony a soudcovské precedenty.

3.3.2.1 Rodinné právo

Narození dítěte bylo pro Aztéky důležitou událostí. Podobně jako Mayové i Aztéci věřili, že den narození určuje budoucnost dítěte. Po narození bylo dítěti přiděleno jméno. Neneslo však jména rodin otce ani matky, jak tomu bylo v mayské kultuře. Aztékové vybírali pro své děti jména podle dne narození nebo podle zvířete nebo podle svého předka.

Do tří let dítěte bylo zcela povinností matky, aby se postarala o jeho výchovu. Kolem 7. roku se výchova chlapců přenesla na hlavu rodinu, většinou otce, který syna musel naučit všem dovednostem nutných k obživě rodiny. Kolem šestnáctého roku chlapce začal jeho výcvik ve škole. Existovaly dva typy škol. Jedna škola sloužila pro běžnou výchovu, jako je výuka válčení, řemesel a dějin, a druhá byla speciálně zřízena pro budoucí kněží.

Dcery zůstávaly pod vlivem matčiny výchovy i po 7. roku. Jejich hlavní povinností bylo naučit se, jak se postarat o domácnost. Přesto i dívky měly svou školu. Existovala škola pro budoucí kněžky. Běžné školy pro dívky však nebyly.

Muž se stával plnohodnotným mužem po svatbě. „Ženatý muž dostával přímo od klanu přiděl půdy nebo přejímal půdu od svého otce, když ten byl již na práci příliš starý.“¹⁰³ Muž od té doby byl brán za hlavu rodiny a jeho hlavní starostí bylo obstarání obživy pro ni. „Každý aztécký dospělý ženatý muž měl jednu výsadu. Tak jako si jednotlivé rodové občiny v rámci Tenochtitlanu zachovávaly

¹⁰² VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 66.

¹⁰³ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 89.

autonomii ve správě svých vnitřních záležitostí, tvořila i každá jednotlivá rodina samostatnou jednotku, vázanou poslušností vůči manželovi a otci, a v případě neposlušnosti podléhala trestům, které určil.“¹⁰⁴

„Žena měla také určitá práva, ne však tolik jako muži. Mohla nabývat majetek, uzavírat smlouvy a dožadovat se spravedlnosti u soudu. I když právní postavení ženy bylo poměrně nízké, srovnáme-li jej s postavením ženy v moderní společnosti, její osobní vliv byl velký.“¹⁰⁵ Majetek ženy byl také striktně oddělen od majetku jejího manžela.

Podobně jako u Mayů i ženám bylo přiřknuto nižší postavení ve společnosti, ale v případě Aztéků ženy mohly mít určitý vliv na svoji budoucnost. Jak už bylo výše zmíněno, i žena mohla dosáhnout určitého stupně vzdělání a stát se kněžkou.

Sňatek podobně jako v mayské kultuře byl spíše ekonomickou záležitostí. „Mladý muž se mohl oženit ve dvaceti, dívka se považovala za vdavek schopnou okolo šestnácti. Sňatek smlouvali rodiče se souhlasem obou mladých lidí. Potom se dotázali kněze, aby rozhodl, zda se znamení obou hodí k sobě.“¹⁰⁶ Svatba mezi příbuznými byla zakázaná. Sňatek byl uzavírán před kněžími. „Svatební obřad vyvrcholil tím, že ženichův plášť a nevěstina sukně byly svázaný uzlem a od tohoto okamžiku byl oba pokládáni za manžele.“¹⁰⁷ Po svatbě se konala veliká hostina.

Velikým rozdílem mezi mayskou a aztéckou kulturou je ten, že Aztékové praktikovali mnohoženství. „První žena měla přednostní práva a dědit směly jen její děti. Bylo dovoleno mít konkubíny.“¹⁰⁸ Co se týče rozvodu, tak v tomto případě Aztékové měli podobně rozvolněné mravy jako Mayové. Muž se mohl nechat rozvést se svojí ženou zejména pro neplnění manželských povinností nebo pro neplodnost. U Aztéků však taková možnost existovala dokonce i pro ženu. Žena mohla žádat o rozvod pro fyzické týrání nebo zanedbání povinné výživy jí i jejich dětí.

¹⁰⁴ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 30.

¹⁰⁵ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 88.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 88.

¹⁰⁷ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 274.

¹⁰⁸ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 88.

3.3.2.2 Věcné a závazkové právo

Pro Aztéky jako i jiné národy byla důležitá půda. „Mimořádně rozmanité formy držby půdy u vládnoucí vrstvy lze zásadě seskupit do tří kategorií: první řadě šlo o půdu spjatou s funkcí, jež měla veřejný charakter. Druhá kategorie se vztahovala k půdě spjaté s povoláním. Třetí vlastnictví půdy bylo vázáno na samotný městský stát.“¹⁰⁹

Vlastnictví půdy první kategorie se měnilo v závislosti na výměně funkce, ke které půda patřila. Pokud tedy půdu vlastnil úředník, který byl vyměněn, ztrácel tím i svoji půdu, která přecházela na jeho nástupce.

Druhý typ vlastnictví byl vázán na profesi. Nejčastěji tato půda byla dávana darem válečníkovi za projevení statečnosti v boji. „Obě tyto formy lze označit za omezené vlastnictví. Půda musela být garantována nejvyšším mluvčím a byla dědičná jen podmíněčně. Automatický, samozřejmý dědický převod této půdy neexistoval. Tato půda nemohla být v žádném případě zcizena, pronajímána nebo prodávána.“¹¹⁰

Poslední typ vlastnictví půdy připadal jen městským státům. Tuto půdu vlastnil městský stát, který ji propůjčoval na obdělávání a pěstování.

Zbylý půda byla ve vlastnictví rodových občin.

Aztékové také praktikovali uzavírání smluv v ústní formě. Způsob uzavření smlouvy závisel na místních zvyklostech. Pro formálnější formu uzavření byli k úkonu uzavření přizváni svědci. Nejčastěji uzavírané smlouvy byly ty kupní, smlouvy o půjčce a pracovní smlouvy. „Práva a povinnosti vyplývající ze závazkového vztahu přecházely děděním na nástupce účastníků.“¹¹¹

3.3.2.3 Trestní právo

S expanzí říše vzrůstala i kriminalita obyvatel. Dříve soudní moc patřila celému kmeni. Později se soudní moc centralizovala na mluvčí *capulli*. V době největšího rozkvětu vznikla i soustava soudnictví. „Z pravomoci těchto soudů byly vyňaty pouze dvě kategorie obyvatel: válečníci, kteří se dopustili během boje

¹⁰⁹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 256.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 256.

¹¹¹ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 28.

nějakého přečinu, byli postaveni rovnou před polní tribunál. Druhou výjimkou byli obchodníci, neboť ti měli své vlastní soudy.“¹¹² Nejvyšší instancí pak byl *tlatoani*, který jako jediný mohl vyřknout trest smrti nad vyšší šlechtou. Soudcové rozhodovali podle vydaných zákonů a právních obyčejů, ale nezřídka se stávalo, že soudce vydal rozhodnutí podle vlastního uvážení, ve smyslu zachování spravedlnosti. V tomto případě přihlédl ke všem okolnostem. Například opakování trestné činnosti se trestalo přísněji.

„Trestný čin byl chápáný jako protiprávní skutek způsobující někomu újmu nebo škodu, a kterého může potrestat výlučně vládce, v tomto případě stát.“¹¹³ Aztékové neuplatňovali presumpci kolektivní viny, ale znali pojem spolupachatelství a jiné formy účastenství.

„Základním řešením antisociálních činů byla náhrada poškozenému či uraženému na rozdíl od naší zásady potrestat viníka. Provinilec, který ohrozil obec, se mohl nadít trestu smrti nebo vypovězení do vyhnanství. Nebylo nikdy třeba užít trestu uvěznění k odčinění zločinu.“¹¹⁴

Nejzávažnějším deliktem pro Aztéky byla podobně jako u Mayů vražda. Nerozlišovalo se, jestli obětí byl člen šlechty nebo jen otrok. Zločin vraždy se trestal smrtí. Podobně byly potrestány zločiny zrádcovství nebo vzpoury proti státu. Smrt mohla být i trestem pro zločin opilství. Tady záleželo, v jaké míře a kdo se ho dopustil. Jednalo se o delikt, kde byly trestání přísněji vyšší vrstvy než nižší, protože vyšší vrstvy měly dbát své cti a neznevažovat státní moc. Pokud viník deliktu opilství nebyl potrestán smrtí, většinou byl vystaven veřejnému ponížení.

Rvačky a ublížení na zdraví se trestaly tím, že viník musel zaplatit léčbu poškozeného nebo mu nahradit platidlem způsobenou újmu.

Trestné činy proti majetku, většinou se jednalo o krádež, byly trestány otroctvím nebo pokutou. V tomto případě se jednalo o otroctví dočasné, trvající do té doby, než dojde ke splacení pokuty za ukradené věci. „Pokuta byla ve výši

¹¹² KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 252.

¹¹³ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 72.

¹¹⁴ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 93.

dvojnásobku ceny ukradené věci, jeden díl dostal okradený, druhý obecní pokladna.“¹¹⁵ Černá magie byla trestána smrtí.

Trestné činy, které byly spáchány válečníky se trestaly též krutě, největším možným deliktem bylo zběhnutí.

Cizoložství bylo bráno také za zločin a bylo na uvolněné poměry Aztéků trestáno taktéž přísně. „Cizoložník býval ukamenován k smrti. Jestliže cizoložník ve rvačce svého rivala zabil, byl opékán a při tom posypáván solí a poléván vodou.“¹¹⁶ Pohlavní styk mezi příbuznými byl brán také za zakázaný.

Ačkoliv toho o mayských právních obyčejích moc nevíme, dá se předpokládat, že ty aztécké byly trestány podobným způsobem. Na vrchním žebříčku právních statků, které bylo potřeba chránit stál lidský život, státní zřízení, ale i náboženství. To bylo zvláštní u obou kultur tím, že se u deliktů spáchaných proti duchovním věcem spoléhalo na odplatu v podobě hněvu bohů. Proto pro takové delikty ani jeden z národů moc trestů neměl. Je nutno říct, že obě civilizace braly náboženství velice vážně, a tedy i páchaní takových hříchů bylo ojedinělé.

3.4 Náboženství a věda

3.4.1 Náboženství

Stejně jako pro Maje i pro Aztéky představovalo náboženství asi nejdůležitější složku jejich života. „Aztékové jako jejich předchůdci věřili, že přírodní síly jednaní dobře, či zle, podobně jako lidé, takže logicky zosobňovali živly jako božstva mužská či ženská.

K jejich uctívání patřilo obětování darů, modlení a symbolické obřady, jimiž chtěli božské síly přimět, aby jednaly ku prospěchu lidí.

Moudří lidé kmene se sdružili ke zkoumání přírodního dění, aby rozpoznali, jak přírodní síly působí, a vymysleli magické postupy či rituály, kterými by je přiměli jednat ve prospěch člověka.“¹¹⁷

Aztécké náboženství bylo tedy úzce spjato s přírodními silami a úkazy. Aztékové se především snažili o to, aby božstva dostali na svoji stranu. Postupem

¹¹⁵ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 93.

¹¹⁶ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 253.

¹¹⁷ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 122.

času, jak docházelo k vývoji společnosti, rozvíjela se i organizace božstev. Jejich vzájemná struktura byla složitější a propracovanější.

3.4.1.1 Božstvo

„Stejně jako Mayové a další středoamerické národy, také Aztékové věřili, že před naším světem existovaly světy jiné.“¹¹⁸ Podle Aztéků země prošla čtyřmi etapami vývoje, v každé z nich vládlo jiné božstvo. První etapě vládlo božstvo Slunce, druhé božstvo větru, třetí božstvo deště, čtvrté božstvo vod a vládcem poslední etapy, v takovém období se nacházela i Aztécká říše, bylo božstvo Slunce.

Aztékové svá božstva přetělovali do vesmíru, kde každé božstvo zaujímalou svou vlastní část. „Vesmír byl rozdělen svisle a vodorovně na nábožensky významné oblasti.“¹¹⁹ Vodorovné rozdělení bylo rozděleno na čtyři světové strany a středobodem bylo božstvo ohně. Na sever sídlil Pán smrti (Mictlantecuhtli), jih byl spojen s božstvem jara a květů (Macuilxochitl), východ s božstvem deště (Tlaloc) a na západě sídlilo božstvo moudrosti (Quetzalcoatl). V horizontálním rozdělení byl vesmír rozdělen na nebe a podsvětí. Nebí existovalo několik.

Na vrcholu pyramidy božstev stála dvojice Tonacatecuhtli a Tonacacihuatl, zvané Náš pán a Paní života. Mezi další božstva kromě těch nebeských patřily božstvo civilizace (Quetzalcoatl) nebo božstvo kukuřice (Chicomecoatl).

“Klíčový význam měl ale pro Aztéky, a nejen pro ně, božstvo Slunce, Huitzilopochtli, jenž vedl svůj „vyvolený“ národ k vytrvalé expanzi.“¹²⁰

„Kněží řídili a předepisovali obřady a věřící uctívali ta speciální božstva, jež měla bezprostřední vliv na jejich život, stejně si jako zbožní katolíci vybírají ze světců uvedených v kalendáři jen některé k uctívání. Stejně tak může mít jednotlivé božstvo svou obdobu ve svatém patronu některé země, města či řemesla.“¹²¹

Hierarchie božstev fungovala na stejném principu jako v mayské kultuře. I u Aztéků se jedná o pohanské náboženství, tedy uctívání více bohů. Jednotlivá božstva byla uctívána za účelem získání jejich přízně. Náboženství, věda, a kalendář spolu úzce souvisely. V obou případech kultur náboženství bylo důležité

¹¹⁸ TAUBE, K.: *Aztécké a mayské mýty*, s. 33.

¹¹⁹ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 123.

¹²⁰ KŘÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 60.

¹²¹ VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 128.

pro vysvětlení fyzikálních zákonů a přírodních jevů, tehdejší společnosti nepochopených.

3.4.1.2 Obřady

„Náboženské slavnosti se konaly v souhlase s rituálními požadavky kalendáře.“¹²² V i aztécké kultuře existovalo několik druhů obřadů nebo rituálů. Každý jednotlivec vykonával podle náboženských pravidel vlastní rituály, nejčastěji ve formě modlení ke svému božstvu.

Kromě toho byly pořádány i rozsáhlé slavnosti. Mezi ně například patřila oslava Nového ohně. Této slavnosti předcházelo pět dní nářku, kdy obyvatelé měli nakázáno nevycházet z domu. Při této příležitosti se nechal vyhasnout starý oheň hořící v chrámu na znamení ukončení starého cyklu.

Po uplynutí pěti dnů se konal obřad, při kterém byl zažehnut nový oheň. „Kněží třením rozdělali nový oheň v otevřené hrudi oběti k tomuto účelu zabité. Všichni, kněží, náčelníci i prostý lid, šíleli radostí. Od nového ohně si zapálili pohodně běžci a rozžehli ohně na oltářích chrámů ve všech městech a vesnicích, odtud si zase lidé brali oheň pro své domovy.“¹²³

Další velkou slavností byl obřad k počtě božstva ohně. „Váleční zajatci a aztéctí válečníci se účastnili tance na počest božstva a druhý den vystoupili zajatci na vrchol plošiny, kde jim vmetli do tváří prášek, aby je omámili před naplněním jejich strašného osudu. Kněží zapálili velkou hranici a pak každá kněz uchopil jednoho zajatce, svázal mu ruce a nohy a zvedl jej na záda. Potom kněží dali do děsivého tance kolem ohně a jeden po druhém vrhali svá břemena do plamenů. Dříve než mohla smrt ukončit muka nešťastníků, kněží vytáhli zajatce dlouhými háky z ohně a vyrvali jim srdce z popálených těl.“¹²⁴

Aztékové byli proslulí svým barbarským přístupem k obětování lidí. Ačkoliv se nejednalo o jediný národ, i Mayové měli své lidské obětování, přesto Aztékové svojí krutostí si dokázali vytvořit pověst barbarů. Neštíteli se podobně

¹²² VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*, s. 128.

¹²³ Tamtéž, s. 143.

¹²⁴ Tamtéž, s. 144.

jako Mayové ani kanibalismu. „Krví obětovaných se někdy zadělalo zvláštní těsto a z něj se uhněty figurky bohů, které účastníci obětního obřadu pojídali.“¹²⁵

Četná válečná tažení poskytovala Aztékům dostatečný příjem válečných zajatců, kteří ve většině případů posloužili za oběť bohům. Aztékové věřili, že pro svůj vlastní život musí obětovat jiný. Život byl vnímán jako opakující se cyklus a krev byla jeho palivem.

3.4.2 Věda

3.4.2.1 Písmo

I Aztékové byli znalí písma. Jejich hieroglyfický vývoj však nedosáhl takové úrovně jako v mayské kultuře. „Aztécké písmo bylo převážně piktografické (obrázkové), tedy každý symbol označoval konkrétní slovo. Psalo se na papír vyráběný z vláken agáve. Obrovské množství papíru figuruje v seznamech tributů a svědčí o významu písemnictví v aztécké společnosti. V Texcoku¹²⁶ byl uložen ústřední archív říše, který údajně obsahoval tisíce dokumentů. Během španělského tažení jej spálil Cortésovi indiánští spojenci.“¹²⁷

Jak už bylo řečeno sami Aztékové nechávali upravovat svoji historii podle svých představ, to znamenalo ničení pramenů obsahující historické události. Většina dochovaných písemných památek z doby předkolumbovské neobsahuje historické souvislosti, ale jedná se o texty o hospodářských záznamech, náboženských obřadech nebo společenských zvyklostech psaných na látce z listů agáve. Hlavní tradice byly předávány ústně.

Z koloniální doby se nám dochovalo mnoho písemných pramenů o aztécké kultuře. Prameny zachycovaly náboženské obřady Aztéků, jejich lidovou poezii nebo lidové tradice. Například Hernán Cortés napsal zprávy o svém dobývání říše, *Cartas de Relación*, františkánský mnich Bernardin de Sahagún zase vytvořil dílo v dnešní době nazývané jako *Codex Florentinus*, který je obrázkovou ilustrací o předkolumbovské době, kodex je dnes umístěn v knihovně ve Florencii. Důležitým pramenem byla kronika zvaná *Historia de las Indias de Nueva España e Islas de*

¹²⁵ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 69.

¹²⁶ Město, které bylo součástí Aztécké říše.

¹²⁷ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 48.

Tierra Firme ze 16. století z ruky dominikánského mnicha Diega Durána, tato kronika obsahovala 16 aztéckých zákonů vydaných vládcem Tenochtitlanu. Byla psaná latinkou.

Originální písemné prameny obsahující právní úpravu se nám nedochovaly, ale nejspíše Aztékové svoje zákony sepisovali na hmotné předměty.

3.4.2.2 Kalendář

Stejně jako Mayové i Aztékové měli dva cyklické kalendáře. „Kalendářní systém pro ně nebyl jen evidencí času, prostředkem jeho rytmizace a rozčleňování na okamžiky všední a sváteční, ale do značné míry splýval s celým náboženským systémem.“¹²⁸

První z kalendářů byl slunečný rok, skládající se z 18 měsíců a pěti smutečných dní.

Druhým kalendářem byl posvátný rok, Tonalpohualli, který se skládal z 260 dní. Každý den v tomto kalendáři měl své jméno vybrané z dvaceti možných jmen a přiloženou číslici od 1-13. Tento kalendář určoval, které božstvo je patronem, jakého dnu. Důležité to bylo zejména při narození, protože i Aztékové věřili, že tento den určuje budoucnost a osud narozeného.

Pro zapsání celého data události se zapisoval den v posvátném roku a k tomu údaj ze slunečního roku. Pro Aztéky taktéž nebyl důležitý rok jako takový, ale cyklus, který se skládal z 52 let.

„Aztékové chápali vyvrcholení cyklu jako konec jednoho života a začátek nového.“¹²⁹ V těchto dnech pořádali již zmíněnou slavnost Nového ohně.

3.5 Dobyetí Aztécké říše

3.5.1 Dobyvatel

S dobytím Aztécké říše je často spojováno jméno jednoho člověka, tím člověkem je Hernán Cortés. Cortés byl asi nejslavnější conquistador, který se „zasloužil“ o dobytí předkolumbovských civilizací, a s tím související vyhlazení domorodých indiánských kmenů.

¹²⁸ KRÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*, s. 51.

¹²⁹ Tamtéž, s. 54.

Hernán Cortés byl šlechtickým synem. Narodil se roku 1485 ve Španělsku. Dostalo se mu dobrého vzdělání, ale studium ho příliš nebavilo. Už jako mladý vykazoval znaky ambicí, touhy po slávě a bohatství. Už v pouhých 17 letech se měl stát členem jedné z prvních výprav na americkou pevninu. Nakonec se mu to poštěstilo až o 2 roky později, kdy se dostal do výpravy budoucího prvního guvernéra Kubu Diega Velázqueze.

Při jeho cestě na Kubu si dokázal povšimnout bohatství, které tato země poskytuje. Nicméně odměna za služby mu nebyla dostatečná a snil o mnohem větším bohatství.

„O jeho motivech nemohlo být pochyb, za zmínku stojí Cortésův údajný výrok: *Nepřijel jsem do Ameriky, abych ryl zemi jako nějaký sedlák. Přijel jsem, abych získal zlato.*“¹³⁰ Proto se po další léta snažil osamostatnit. Tímto přístupem, který byl zosobňován lstivostí a krutostí, si dokázal nadělat spousty nepřátel. Ani to ho však neodradilo a 18. února roku 1519 vyplul i se svojí výpravou k poloostrovu Yucatán.

3.5.2 Conquista aztéckého území

První kroky Cortésovy výpravy směřovaly k pobřeží Yucatánu, zde se vylodil spolu se svým mužstvem a brzy na to se shledal s Jeronimem de Aguilarou. Ten byl před osmi lety členem první výpravy směřující do mayské oblasti. Ta pro něj však dopadla zajetím a otroctvím. Cortés ho vzal do svých služeb a využíval jej jako tlumočníka a vyjednavče.

Mayské kmeny je nepřijaly zrovna s velkým nadšením. Nakonec došlo ke srážce výpravy s tamními obyvateli, která pro indiány neskončila dobře. Cortésovi se podařilo dobýt mayské Tabasco, kde darem od velmožů dostal otrokyni. „Ta později sehrála důležitou úlohu při dobývání Mexika. Malinche (La Malintzin) pocházela ze vznešené rodiny, která sídlila ve východní části středního Mexika, a ovládala jazyk *nahuatl*“¹³¹. V dětství byla zřejmě unesena otrokáři nebo prodána do otroctví.“¹³²

¹³⁰ VODIČKA, P.: *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*, s. 41

¹³¹ Aztécký jazyk.

¹³² VODIČKA, P.: *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*, s. 47.

Spolu se španělskou kolonizací přišla i zkáza do dobytých měst. Cortés nakázal ve všech chrámech strhnout sochy pohanských božstev a místo toho postavit křesťanské oltáře. Pomocí misionářů z jeho výpravy se snažil přemluvit Maye na křesťanskou víru.

Cortésova výprava v Tabascu dlouho nepobila. Jeho cíl směřoval více na západ, podle zpráv místních domorodců tam byla země plná zlata.

V roce 1519 spatřila Cortésova výprava poprvé zemi obývanou Aztéky a došlo i na první setkání s domorodci. Ti působili přátelsky. Dorozumívání se však zprvu zdálo jako problém. „Mluvili totiž jazykem *nahuatl*, který Aguilar neovládal. V nastalých rozpacích někdo upozornil velitele, že jedna z otrokyň, které mu darovali Mayové, pochází z Mexika a rozumí tamní řeči. Zatímco tlumočila z *nahuatlu* do mayštiny, Aguilar překládal z mayštiny do španělštiny. Ačkoliv se jednalo o krkolomný způsob dorozumívání, Cortés dokázal alespoň částečně porozumět domorodcům.“¹³³

Zprvu kontakt s domorodci probíhal v přátelském duchu. Celá výprava si užívala aztécké pohostinnosti. Postupně však začalo růst napětí, jelikož aztécký kmen odrazoval, ba dokonce zakazoval výpravě pokračovat dál do vnitrozemí až k hlavnímu městu Tenochtitlan. Cortése to však neodradilo a pokračoval dále.

Cestou se mu podařilo si získat přátelství kmenů, které byly sužovány aztéckou nadvládou a musely platit vysoký tribut. Cortés pochopil, že tato nevraživost by se mu mohla hodit. Sám musel bojovat s poklesající morálkou jeho družstva a s nepříznivými zprávami od španělského dvora, že ve Španělsku začínají vzrůstat nepokoje kvůli jeho tažení, které stálo španělskou korunu nemalé peníze.

I přesto Cortés využil podpory bouřících se kmenů a vyrazil směrem na hlavní město. Roku 1519 dospěla Cortésova výprava k branám hlavního města. Tehdejší vládce Moctezuma přivítal celou výpravu v přátelském duchu, ale napětí bylo značné. Cortés sic vystupoval vůči Aztékům diplomaticky, ale moc dobře si byl vědom, že je na něj vyvíjen nátlak na dobytí města. Moctezuma, obávající se o svůj život, činil mnoho ústupků. Cortésovi to však nestačilo a když se dozvěděl, že mezitím, co jeho výprava sídlila v hlavním městě, Aztékové využili příležitosti a snažili se přemluvit ostatních kmeny proti Španělům. Tato informace Cortése

¹³³ VODIČKA, P.: *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*, s. 49.

rozčílila a přešel k útoku na hlavní město. První úder Cortésových vojáků byl však odražen a pýcha jejich hlavního velitele utrpěla velký šrám. Španělé se museli stáhnout,

Cortés se však nevzdával svých nadějí. „Ve druhé polovině roku 1520 zachvátila střední Mexiko epidemie neštovic.“¹³⁴ Kmeny předkolumbovské Ameriky tuto nemoc neznaly, její vypuknutí tedy znamenalo oslabení v aztéckých řadách.

V létě roku 1521 Cortésova výprava učinila poslední útok na Tenochtitlan, kdy pomocí obléhání, které mělo za výsledek vypuknutí hladomoru, nakonec dokázala zlomit hlavní město Aztéků. Pád hlavního centra byl poslední překážkou k úplnému podmanění tohoto národa.

Cortés získal vytouženou slávu a bohatství.

Oblast Aztécké říše byla pro španělské dobyvatele mnohem větším lákadlem než oblast mayské civilizace. Španělé věřili, že Aztékové uchovávají ohromný poklad. Je pravdou, že Aztékové byli národ bohatý, jelikož měli mnoho kořisti z vlastních válečných tažení.

Mayská civilizace podlehla náporu nových příchozí mnohem později než Aztécká říše. Zbytky mayských městských států se držely až do 17. století. Aztéky zradil především samotný fakt, že pod svojí nadvládou shromažďovali mnoho vykořisťovaných kmenů, které se přidaly na stranu kolonizátorů. Cortés této slabiny využil. Bez pomoci těchto kmenů by možná šanci uspět neměl.

4 CIVILIZACE INKŮ

4.1 Počátky a vývoj říše Inků

4.1.1 Zeměpisná poloha

Incká říše se převážně rozkládala na území dnešního Peru. V době své největší slávy sahala od Kolumbie až po Argentinu. Klimatické podnebí a přírodní podmínky nebyly v každé části Peru stejné.

¹³⁴ VODIČKA, P.: *Dobytí říše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*, s. 106.

„Dá se říct, že existuje ne jedno, ale tři Peru, která leží rovnoběžně vedle sebe: pobřežní pouště, velehory a nížinný prales. A tato tři nesourodá zeměpisná prostředí měli Inkové stmelit v jednu říši.“¹³⁵

Rozvoj zemědělství umožnily údolí lemovaná Andským pohořím, které skýtaly dostatek vláhy, které jim poskytovaly potůčky z vrcholů hor, a dostatek slunečního svitu.

V této oblasti se pěstování rostlin a chovu zvířete dařilo. Inkové dokázali vypěstovat například kukuřici, batáty, fazole, rajčata, ale i ananas. Nejhlavnějším zdrojem potravy pro Inky byly brambory. Inkové také chovali velká stáda lam a alpak, z jejichž vlny tkali vzácné látky.

V oblasti pokryté hustým pralesem nebylo dostatečně možné využít půdu pro zemědělství. Tyto končiny byly většinou obydleny kmeny lovců.

Pouštní krajiny bylo zase nutné zavlažovat uměle vytvořenými kanály. „Pobřežní pás pokrývají dnes písečné pouště. V předkolumbovské době bylo ale pobřeží patrně mnohem úrodnější než dnes, kdy je poznamenaly následky klimatických změn a eroze.“¹³⁶

4.1.2 Počátky říše Inků

4.1.2.1 Rané období

O počátku incké civilizace toho víme ještě méně než o té aztécké. Inkové nejspíše podobně jako Aztékové přišli z jiné oblasti. V případě Inků nedokážeme přesně určit letopočet jejich příchodu do údolí Cuzca v peruánské oblasti. Historikové však předpokládají, že se tak stalo v podobnou dobu jako u Aztéků, tedy ve 13. století.

Inkové si svůj vlastní příchod vysvětlovali několika legendami, které jsou až nápadně podobné těm aztéckým. Podle Inků si také jejich předci prošli 4 obdobími vývoje. Podle incké legendy zakladatelem jejich národa byl Manco Capac. Podle legendy „Manco Capac odvedl své společenství až do údolí Cuzca,

¹³⁵ VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*. Praha: Orbis, 1963, s. 11.

¹³⁶ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, Praha: Aleš Skřivan ml, 2006, s. 11.

kde se mu podařilo zarazit do země zlatý prut, jež nosil u sebe. To bylo známkou toho, že právě tam bylo bohy předurčené místo, kde se měl *inka* usídlit.“¹³⁷

Na rozdíl od Aztéků Inkové nejspíše nikdy nezaujímali postavení podřadného kmene, i když nepocházeli původně z této oblasti. Důvodem mohla být nízká hustota zalidnění v Andách. Z malého národa se postupem času stávala čím dál tím větší říše. Během desítek let se Inkové dokázali dopracovat až k jedné z největších říší v předkolumbovské Americe, a to především díky jejich válečným tažením, kdy si postupně podmanili menší kmeny v andské oblasti.

Inkové využili nově podmaněných kmenů ke vzniku armády. Jejich vojsko se tedy skládalo i z cizinců. Nepodmiňovali vstup do armády vlastním původem jako Aztékové. Inkové si tímto přístupem snažili naklonit nově získaná území, kterým nabízeli nabytí bohatství z válečných tažení. Pro menší kmeny to znamenalo i jistou ochranu před nájezdy nepřátel.

Inkové také vsadili na obchod s podmaněnými kmeny. Výměnou za cizí zboží dokázali nabídnout především stáda lam.

„Rozšiřováním území pod svou správou získával incký stát přístup k nedostatkovým surovinám. Tím, že je přerozděloval i dalším podrobeným etnikům, si zároveň získával jejich vděčnost a souhlas s inckou nadvládou.“¹³⁸ Tím se lišili od Aztéků. Ti v obchodu očekávali spíše přínos pro ně.

Je nutno podotknout, že Inkové neměli stejnou pověst jako Aztékové. Aztékové byli bráni za barbarský národ dopouštějící se obětování válečných zajatců. „U Inků nebyli váleční zajatci obětováni, nýbrž posíláni zpět domů, poté co byl jejich vůdce zabit.“¹³⁹ V tomto ohledu byli Inkové daleko kultivovanější než Aztékové a Mayové. V dobytých oblastech se však snažili o prosazení svého jazyka a náboženství.

4.1.2.2 Vrcholné období

Roku 1438 Inkové dokázali přemoci svého největšího nepřítele, souseda, kmen Chanců. Po překonání této překážky už jim nic nebránilo v rozšíření své říše.

¹³⁷ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 323.

¹³⁸ KŘÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 31.

¹³⁹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 335.

Jedinou oblastí, která nespádala pod nadvládu Inků, byla oblast pralesa. Inkové si pouze podmanili okraje. Kmeny žijící hluboko nezkrotili.

„V předvečer španělské conquisty kontrolovali Inkové impérium zahrnující části dnešního Ecuatoru, téměř celé území dnešního Peru, značné části dnešní Bolívie a menší části Argentiny a Chile. Odhady počtu obyvatelstva se dost rozcházejí, sahají od 4 do 16 miliónů lidí. Inkové si podrobili, na rozdíl od mezoamerických Aztéků, téměř všechny oblasti vysoké kultury, ležící v jejich dosahu. Výjimkou byly pouze části Ecuatoru a především Kolumbie. Jejich impérium bylo možná co do počtu obyvatel menší než říše Aztéků v Mezoamerice, dosáhlo však takového stupně integrace, že zastínilo všechno, co do příchodu Evropanů na americkém kontinentu existovalo.“¹⁴⁰

Inkové podobně jako Aztékové měli tendence si své dějiny vykládat podle svého mínění. Jak se později dozvíme a budeme se tím podrobněji zabývat, Inkové neznali písmo, tedy jejich tradice byly předávány ústně. Dějiny proto mohly být pojímány zkresleně.

Jejich historický vývoj je však velmi podobný jako u Aztéků. Obě civilizace se dokázaly z malých nově přichozích členů vyvinout mezi dvě největší říše v tehdejší předkolumbovské Americe. Je pravdou, že oběma říším se to podařilo hlavně díky svému válečnému tažení a podmanění okolních kmenů.

4.2 Správa a organizace říše Inků

„Tzv. Incká říše byla vůbec nejrozsáhlejším a zároveň i nejlépe organizovaným indiánským státem celé předkolumbovské Ameriky. Výraz Incká říše je ovšem v zásadě nesprávný, i když dodnes hojně užívaný. Jako „*inka*“ byl oficiálně titulován panovník politického útvaru nazývaného Tahuantinsuyu, respektive všichni jeho příbuzní, kteří představovali elitu této říše. Za inckou kulturu označujeme proto kulturu dominantní složky mnohonárodnostního státu ovládaného *inky*.“¹⁴¹

¹⁴⁰ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 331.

¹⁴¹ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 7

Incká říše fungovala na podobném principu jako Aztécká říše. Inkové se postupně z malého uskupení kmenů dokázali vypracovat až k nejucelenější říši předkolumbovské Ameriky.

Španělé tuto říši nazývali „Čtyři díly světa“ s hlavním centrem Cuzco. „Cuzco bylo administrativním, náboženským a duchovním centrem incké říše. Žili v něm příslušníci královských klanů, nejvyšší představitelé kněžstva a početná byrokracie, sestávajících z vyšších, tak také ze středních a nižších úředníků.“¹⁴²

Podmaněné kmeny byly součástí říše. Jejich vládcí přísahali věrnost inckému národu a přislíbili vojenskou pomoc na další vojenská tažení. Je pravdou, že Inkové nechali vazalským městům poměrně volný prostor pro správu jejich vnitřních záležitostí, ale vynutili si uctívání hlavního boha Slunce a používání inckého jazyka.

Vztah mezi podmaněnými kmeny a inckou říší fungoval na vztahu vazalských měst a podmanitele. Oproti aztéckému podmanění, Inkové fungovali na bázi reciprocity. Část úrody z podmaněných měst plynula do centrální státní pokladny, ale Inkové na oplátku přiděl vypěstovaných potravin přerozdělovali i do méně bohatých oblastí.

4.2.1 Správní jednotky

Incká říše se zrodila podobně jako vysoké kultury v Mezoamerice na společenské organizaci rodových občin. V incké kultuře se rodová občina nazývala *ayllu*. *Ayllu* byla správní jednotkou kmene. „Rodová občina měla dalekosáhlé ekonomické, sociální a náboženské funkce.“¹⁴³ Byla založena na příbuzenském vztahu mezi jejími členy, proto zajišťovala vzájemnou úctu a respekt. „Žádný jednotlivec nevlastnil půdu, ta byla společná. *Ayllu* měla vymezené území a těm kdo zde žili, bylo dáváno k užívání tolik půdy, kolik potřebovali k živobytí.“¹⁴⁴

„V raném období v Cuzcu existovaly dvě skupiny klanů: *hana saya* (horní polovina) a *hurin saya* (dolní polovina). Obě poloviny mezi sebou soupeřily.“¹⁴⁵

¹⁴² KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 343.

¹⁴³ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 18.

¹⁴⁴ VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 34.

¹⁴⁵ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 130.

Postupem času s rostoucím počtem obyvatel příbuzenské vztahy ubývaly na důležitosti a společnost se stávala ostrakizovanou. S expanzí docházelo také k rozdělení říše na správní obvody pro lepší organizaci.

Incká říše byla v době svého největšího rozkvětu rozdělena na čtyři správní obvody, provincie Collasuyu, Chinchasuyu, Antisuyu a Cuntusuyu. Od toho se odvíjel i název celé říše Čtyři díly světa. V čele takového obvodu stál vládcem říše dosazený úředník, *apo*, většinou se jednalo o příbuzného z vládnoucí dynastie.

Každá provincie se dále dělila na města, kde sídlil podřízený panovník takového města, zvaný *curaca*.

Incká říše byla ve své době nejpropracovanějším systémem organizace impéria.

4.2.2 Vládce

Jak již bylo zmíněno výše, název incké říše je nesprávně odvozen od jména panovníka říše. Panovník celé říše se nazýval celým jménem *sapa inka*. V překladu to znamenalo syn Slunce. Postavení měl podobné jako *halach uinic* v mayské civilizaci a *tlatoani* v té aztécké. *Sapa inka* svoje postavení odvozoval také od božského původu. „Byl držitelem absolutní moci jako politický a náboženský vůdce v jedné osobě a disponoval veškerou pracovní silou.“¹⁴⁶

Úřad se nedědil z otce na syna, ale byl vybírán panovníky jednotlivých měst většinou z řad vládnoucí dynastie. „Po smrti panovníka vybírali představitelé rodových linií nového panovníka jednak vzhledem ke schopnostem uchazečů, jednak s ohledem na momentální rovnováhu sil.“¹⁴⁷

„*Inka* byl zároveň jediným zákonodárcem, stál nad zákony, dokonce byl považovaný téměř za personifikaci práva.“¹⁴⁸ Oproti aztéckému *tlatoani* tedy nemohl být souzen za trestné činy stejně jako každý jiný.

Inka byl také považován za absolutistického vládce s božským původem. Je však pravdou, že dosáhl mezi všemi rozebíranými vládci asi největší moci ve státě, jelikož byl uctíván jako samotný bůh.

¹⁴⁶ KŘÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 35.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 36.

¹⁴⁸ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 133.

O vládci Incké říše dále víme, že měl více manželek a že jeho první manželkou byla jeho sestra. Incest ve vládnoucí vrstvě byl tedy povolen.

4.3 Společnost a právní obyčeje

4.3.1 Společenské vrstvy

Společnost v Incké říši byla podobně jako u předešlých národů silně ostrakizovaná a diferenciovaná. I zde došlo k rozšíření rodových občin, a následnému vzniku městských států zahrnující několik kmenů.

4.3.1.1 Šlechta

Šlechta byla složená z členů vládnoucí dynastie, vládců jednotlivých měst a podmaněných vládců. Rodina syna Slunce zastávala nejdůležitější úřady v celé říši. Příbuzní vládce byli nejčastěji ustanovováni na pozici správce provincií.

Vládci ostatních nepodmaněných i podmaněných měst patřili také mezi šlechtický stav a požívali výsostná práva.

Administrativní aparát říše byl složen ze šlechtické vrstvy, společně s duchovenstvem jedinou vzdělanou vrstvou.

„Nobilita byla v podstatě dědičná, ačkoliv bylo v individuálních případech možné povznést se na základě zvláštních válečných zásluh nebo mimořádně technických a stavebních schopností do aristokratického stavu. Avšak aristokracie, založená na zásluhách, hrála vždy podřízenou úlohu.“¹⁴⁹

Podobně jako u Aztéků i Mayů šlechta se vyznačovala určitými právy, které jí zaručovaly přednější a výhodnější postavení. Například vzdělanost byla privilegiem nobility a kněží. Existovaly školy pouze pro potomky šlechticů. Kvůli absenci písma výuka probíhala zcela prakticky.

Vyšší šlechta byla také osvobozena od tributu práce, naopak její vlastní příjem pramenil z odměn za vykonávání veřejné funkce

Dalším privilegiem náležející šlechtě bylo mnohoženství.

¹⁴⁹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 351.

4.3.1.2 Kněží

„Specifickou sociální skupinou v rámci incké říše, náležející také mezi elitní vrstvu, byli kněží, zprostředkující kontakt s nadpřirozenými silami.“¹⁵⁰ Jejich hlavní náplní práce bylo věštění, plnění náboženských obřadů a poskytování rad v náboženské oblasti.

Kněží byli podobně jako v ostatních civilizacích privilegovanou skupinou, které se dostalo nejvyššího vzdělání. Kněžský stav byl povětšinou dědičný.

I v Incké říši existoval představitel duchovenstva, ale nejsou o něm rozsáhlé zmínky, jelikož Inka byl hlavou duchovního života.

4.3.1.3 Prostý lid

Prostý lid se skládal ze zemědělců, řemeslníků a obchodníků. Zvláštní skupinou potom byli válečníci.

Prostý lid byl nejpočetnější skupinou v celé říši. Jeho hlavní povinností bylo odvádění tributu ve formě poskytnutí pracovní síly. Prostý lid byl také nucen zpracovávat přidělenou vlnu alpak, která se později stala hlavní obchodovanou surovinou Incké říše.

Hlavní povinností člověka byla povinnost práce, tzv. *mita*. Tu mohli lidé vykonávat obděláváním půdy, prací na výstavbě nových cest nebo stavbě chrámů, nebo také ve vojenské službě.

„Zvláštní povinností představovalo dodávání panen *acclla*. Úředníci navštěvovali v pravidelných intervalech vesnice a vyhledávali nejkrásnější mladé dívky. Ty byly potom posílány do zvláštního chrámu na výchovu. Část se jich stala milostnicemi *inky*, případně ženami nebo vedlejšími ženami příslušníků vládnoucí vrstvy. Jiná část jich zůstala jako takzvané „sluneční panny“ v chrámech, kde skutečně musely vést panenský život současně tkát pro *inku* jemné látky.“¹⁵¹

Důležitým právem každého svobodného muže byl nárok na příděl půdy, která se rozdělovala v rámci celé společnosti. Půda měla být v dostatečném množství, aby uživila celou rodinu.

¹⁵⁰ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 39.

¹⁵¹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 354.

Prostý lid se nikterak nelišil od postavení prostého lidu v mayské a aztécké kultuře. Pouze odváděný tribut v tomto případě nebyl naturální poplatek, ale pracovní síla propůjčená státu. Kromě vyšší šlechty měl takovou povinnost každý. Je však pravdou, že Incká říše byla napřed v poskytování sociální pomoci. Inkové měli v sobě hluboce zakořeněnou vzájemnou solidaritu. Povinnost práce byla přísně hlídána a prostředky z ní odvedené byly vypláceny potřebným. „Protože člověk nesplácel svou daň penězi, ale časem věnovaným práci, je docela pochopitelné, že lenošení bylo nejhorším zločinem.“¹⁵²

4.3.1.4 Nevolníci (*yanacona*)

Vrstva nevolníků existovala, kromě v Aztécké, i v Incké říši. „Tito nevolníci známí jako *yanacona* byli, jak se zdá, rozmanitého původu. Pocházeli z části kmenů, jež se postavili Inkům na odpor. Jejich vlastní půda jim byla odebrána a nyní museli sloužit jako nevolníci na incké půdě.“¹⁵³

Jejich postavení bylo na nejnižším stupínku společenské pyramidy.

4.3.2 Právní obyčeje

Podobně jako u předkolumbovských civilizací v Mezoamerice incký právní systém se vyvíjel na základě postupného dodržování určitých pravidel chování. Podobně jako u Aztéků a Mayů mezi prameny práva patřilo obyčejové právo a zákony. V případě Inků jediným zákonodárcem byl *inka* a tvoření právních norem záleželo jenom na jeho libovůli. Proto nebylo výjimkou, že s nástupem nového vládce do úřadu, byly zrušeny všechny dosavadní zákony a vytvořeny zcela nové.

4.3.2.1 Rodinné právo

Inkové stejně jako mezoamerické kultury stavěli základ na rodových občinách, pro něž byly příbuzenské vztahy nejdůležitějším pojítkem. „Občiny a rodinné vazby také zůstaly základem hospodářské a společenské organizaci říše. Řadoví obyvatelé byli celoživotně vázáni ke svému rodu a komunitě a k povolání svých rodičů.“¹⁵⁴

¹⁵² VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 54.

¹⁵³ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 364.

¹⁵⁴ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 40.

„Incká společnost byla patriarchální s dominantním postavením mužů ve společnosti. V říši Inků se počet manželek považoval za ukazatele bohatství a prestiže.“¹⁵⁵ V této charakteristice se incká společnost lišila, polygynie byla dovolena. Je pravdou, že se jí mohli dopouštět pouze příslušníci vyšších vrstev.

Svatba byla stejně ekonomickou záležitostí jako v jiných kulturách. Svatba dokonce připomínala spíše dražbu nevěsty. Ta si vybrala takového nápadníka, jenž za ni nabídl nejvyšší cenu. Manželství se většinou uzavíralo mezi členy jedné rodové obcíny. Rozvod byl možný pouze ze strany muže. Postavení incké ženy bylo velmi podobné jako v mayské kultuře.

Opustit svoji společenskou vrstvu a získat tak lepší postavení nebylo jednoduché.

4.3.2.2 Věcné a závazkové právo

V incké společnosti bylo vlastnictví půdy velice důležité, ale poměrně odlišné od ostatních kultur. „Po každé válečné výpravě byla půda podmaněného společenství rozdělena na tři části. Jedna část byla určena pro *inka*, druhá náboženské hierarchii a třetí díl zůstal rolníkům. Podobným způsobem byla dělena i stáda lam.“¹⁵⁶

Inkové byli specifictí v tom, že půda na území incké říše byla přerozdělována v rámci celé komunity. Každý svobodný dospělý muž měl nárok na část půdy, tzv. *tupu*. To byla taková část půdy, která měla zajišťovat obživu pro jeho rodinu. S počtem dětí se rozloha propůjčené půdy rozšiřovala. Vypěstované plodiny patřily pouze jemu a nemusel z nich odvádět žádné naturální dávky.

Vlastnictví vyšší šlechty bylo jiné. První typ vlastnictví náležel jen příbuzným královské dynastie. Ti měli ve vlastnictví půdu, která jim byla darována od samotného *inka*. Vlastnictví této půdy bylo nezczitelné a dědičné.

„Závazkové právo bylo v říši Inků málo rozvinuté. Z důvodů, které k tomu přispěly, možno připomenout neexistenci peněz a slabý rozvoj soukromého

¹⁵⁵ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 141.

¹⁵⁶ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 353.

vlastnictví.“¹⁵⁷ Uzavírání smluv probíhalo ústně. Nejčastěji uzavíranou dohodou byla kupní smlouva.

4.3.2.3 Trestní právo

Trestní právní systém vykazoval shodné znaky jako ostatní porovnávané systémy.

Inkové trestali zločince především pro odškodnění poškozeného, ale i pro pocit spravedlnosti. Inkové podobně jako Mayové znali zásadu kolektivní viny. Uplatňovali ji u taxativních trestných činů. Principem kolektivní viny chtěli docílit generální prevence proti nejtěžším trestným činům.

„Trest, necht' odpovídá provinění, to byla zásada incké spravedlnosti, někdy ovšem udělený trest, aspoň podle moderních měřítek, míru přestupku přesahoval. Ale musíme mít na paměti, že tato říše byla skutečnou teokracií, Inka byl člověk i bůh a každý zločin byl zároveň neposlušnost a svatokrádež.“¹⁵⁸

Je nutno říct, že Inkové byli podobně jako Mayové národ spořádaný, který ctil své obyčeje a zvyklosti. Jedním z důvodů, proč tomu tak bylo, je nejspíš fakt, že náboženství ve vysokých kulturách hrálo velkou roli a obyčejný lid se ze všeho nejvíce bál hněvu bohů. Druhým aspektem byla přísná výchova od raného počátku dětství.

Inkové měli v sobě hluboce zakořeněnou tradici chovat se správným způsobem. Každý ve společnosti měl své místo a bylo od něj vyžadováno určité chování.

Nejdůležitějšími zájmy ve společnosti Inků, které bylo potřeba chránit, byl lidský život, majetek státu i osobní majetek, práce a morálka ve společnosti.

Největším trestem byl trest smrt a vyhnanství, které bez ochrany státu znamenalo jistou smrt.

Například vražda se trestala smrtí. Způsob popravky záležel na každém městě. Nejkrutějším způsobem bylo ukamenování. Krádež byla trestána podle toho, jakého majetku se týkala. Pokud někdo ukradl věc patřící státu, tak byl potrestán

¹⁵⁷ VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*, s. 139.

¹⁵⁸ VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 72.

smrtí. „Krádež se zvláště odsuzovala i proto, že tu ve skutečnosti neexistovala bída, a tedy ani obvyklá pohnutka ke krádeži.“¹⁵⁹ Krádež osobního majetku byla trestána většinou domluvou.

Jak již bylo zmíněno jedním z nejtěžších provinění, které se člověk mohl dopustit, byla lenost v rámci veřejné práce. Každý v říši, až na pár výjimek, odváděl svůj tribut ve formě poskytnutí pracovní síly říši. Porušení nebo vyhýbání takovéto povinnosti se trestalo až smrtí.

Inkové také měli veliký smysl pro morálku. Cizoložství a incest byly trestány. Pouze *inka* a vyšší šlechta měly dovoleno mnohoženství a incest. Ostatním lidem to nepříslušelo.

Inkové se od Aztéků a Mayů ve vnímání vztahu deliktu a trestu příliš nelišili. I Inkové podobně jako Aztékové dbali o pověst celé říše, proto určité delikty, například opilství, byly trestány přísněji, pokud se jich dopustil člen vyšší vrstvy.

„Podle některých komentátorů Inkové prostřednictvím striktní reglementace každodenního života v podstatě vymýtili zločin z území Tahuantinsuyu, podle jiných byly zákony strnulé, nerespektovaly konkrétní okolnosti činu a předepisovaly nesmyslně drastické tresty.“¹⁶⁰

4.4 Náboženství a věda

4.4.1 Náboženství

„Uvnitř Incké říše existovala přinejmenším čtyři odlišná náboženství: oficiální náboženství inckého státu, náboženství vzdělanců a vládnoucí vrstvy impéria, náboženství podrobených států a náboženství klanů, lokálních seskupení a jednotlivců. Oficiální náboženství inckého státu jeví nápadné podobnosti s náboženstvím Aztéků.“¹⁶¹

Incké náboženství vyznávalo více bohů. Podobně jako v ostatních kulturách účelem náboženství bylo vysvětlení přírodních úkazů a fyzikálních jevů. Inkové se snažili o prosazení hlavního oficiálního náboženství vůči ostatním podmaněným kmenům.

¹⁵⁹ VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 73.

¹⁶⁰ KŘÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 45.

¹⁶¹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 368.

4.4.1.1 Božstva

Inckým nejdůležitějším božstvem, byl bůh Slunce. V hlavním městě byl také postaven chrám Slunce. „Při hlavním chrámu Slunce v Cuzcu existovala svatyně Měsíce, v níž byly uchovávány mumie zesnulých panovnic. Zejména na pobřeží zůstal i v době incké dominance Měsíc hlavním božstvem. Je proto možné, že začlenění druhého hlavního nebeského tělesa do oficiálního kultu tak, aby mělo sice postavení významné, přesto však nedosahující moci Slunce, bylo jedním z mnoha inckých ústupků lokálním tradicím.“¹⁶²

Mezi další uctívaná božstva patřilo božstvo plodnosti (Pachamama) nebo božstvo moře (Mamachoca). Incké náboženství bylo specifické v tom, že v určitých oblastí říše dominovalo rozdílné božstvo a jeho uctívání převažovalo nad kultem Slunce. Kromě božstva Slunce existovalo ještě důležité božstvo stvořitele, Viracocha.

Pro incký národ byly důležité náboženské objekty, zvané *huaca*. Jednalo se o předměty, které byly posvátné a které podle Inků dokázaly zprostředkovávat komunikaci mezi bohy a člověkem. Nejčastěji se jednalo o místa, jako hory, ale *huaca* mohl být i člověk nebo předmět. Člověk mohl být posvátným předmětem, pokud se narodil za zvláštních okolností nebo vykazoval ojedinělé fyzické znaky. Pro Inky byla *huaca* důležitá tak moc, že společně s otužováním kultu božstva Slunce, se většina movitých posvátných předmětů přemístila do chrámu Slunce v Cuzcu.

Kvůli absenci písemných pramenů o inckém panteonu bohů toho více nevíme. Historikové se shodují, že božská hierarchie byla podobná té aztécké.

Oproti mayskému a aztéckému náboženství, je zde mnohem větší rozmanitost v náboženství. Inkové se však snažili o převrácení jiných kmenů na kult boha Slunce.

4.4.1.2 Obřady

Na rozdíl od obřadů a oslav v mayské a aztécké kultuře, Inkové se obětování lidí dopouštěli pouze zřídka. „Součástí obřadů bylo požívání narkotik (koky) a opojného kukuřičného nápoje *chicha*, navíc byly lístky koky páleny a *chicha*

¹⁶² KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 67.

vylévána na zem jako obětina. Při výjimečných příležitostech, například při oslavách nástupu nového panovníka, při jeho onemocnění, nebo v dobách sucha a neúrody, docházelo i k lidským obětem. Božstvům byly předkládány především děti, případně významní váleční zajatci. Většinou se ale jednalo o oběti nekrvavé. Vybraní jedinci omámeni narkotiky, byli zardoušeni, zahrabáni do země nebo zanecháni živí na horských vrcholcích.¹⁶³

Tím se značně lišilo incké lidské obětování od Aztéků. Inkové nevěřili, že lidské oběti jsou potřeba pro koloběh života. Obětování činili pouze v nouzových případech. Ze způsobu obětování lze i vyčíst, že Inkové si nepotrpěli na krvavý způsob zabití.

Největší inckým svátkem byl začátek nového roku. Konala se slavnost nazvaná velkolepá, jinak *kapak raimi*. Při této příležitosti Inkové pořádali své sportovní hry, kterých se mohli zúčastnit mladí chlapci. „Sportovní zápolení při slavnostech připomínalo olympijské hry, v měsících velkolepé slavnosti se pořádaly závodu v běhu.“¹⁶⁴

Každý měsíc v roce se konala slavnost na oslavu jiného božstva. V srpnu se například konal obřad za očistění od hříchů, při kterém se všichni umyli vodou z řeky a pronášeli modlitby.

Inkové takovéto slavnosti pojímali jako celospolečenskou zábavu. Celými městy zazníval zpěv a na ulicích se tančilo.

Mezi další obřady patřila slavnost zrajícího ovoce, při které mladí muži a ženy soutěžili v běhu na vrchol. Předběhnutá žena musela svolit k pohlavnímu styku s vítězným mužem.

4.4.2 Věda

4.4.2.1 Písmo

Jak již bylo dříve zmíněno, Inkové neměli své písmo. Jejich tradice a historické příběhy byly předávány ústně.

¹⁶³ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 69.

¹⁶⁴ VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 73.

Inkové podobně jako Aztékové měli tendence přikrášlovat své dějiny k obrazu svému. Je pravdou, že díky absenci písemných památek z doby předkolumbovské to pro ně bylo jednodušší.

Inkové ve své době skládali básně, oslavné písně a náboženské proslovy. Tato činnost byla typická pro vzdělané, tedy pro kněží a vyšší vrstvu.

„Inkové měli na rozdíl od Aztéků patrně skutečné divadelní hry. Nejznámějším inckým dramatem je Ollantay, hra známá teprve od 18. století, o jejímž původu se vedly mezi badateli velké spory.“¹⁶⁵ Někteří historici mají za to, že tato hra opravdu pochází z doby před španělskou conquistou, jiní zase tvrdí, že byla upravena za doby kolonizace, protože vykazuje znaky španělské literatury.

V 16. století Španělé skutečně vytvořili několik děl pro zaznamenání inckých tradic. Většinou se jednalo o básně, chvalo zpěvy nebo třeba i bajky.

Jazyk, kterým mluvili Inkové se nazýval kečujština. Spolu s podmaňováním nových oblastí se Inkové snažili o prosazení svého jazyka mezi cizími kmeny. „Toto sjednocování pomocí jazyka je také jednou z příčin, proč dnes 48 % Peruánců mluví kečujsky a proč dialekty tohoto jazyka zní v celých Andách.“¹⁶⁶

4.4.2.2 Kalendář

Inkové, podobně jako s písmem, nedosáhli takového pokroku v kalendářním systému jako mayská nebo aztécká civilizace. „Neexistoval žádný složitý incký ceremoniální kalendář, podobný mezoamerickému kalendáři o 52 rocích, jenž by umožňoval v daném cyklu pevně stanovit libovolný den. Incký kalendář byl orientován prakticky a souvisel velmi úzce s průběhem ročního období, se sklizní a výsadbou.“¹⁶⁷

Inkové čas počítali na sluneční rok, který měl 12 měsíců o 30 dnech, v posledním měsíci o pět dnů navíc. Jednotlivé měsíce byly pojmenovány podle konajících se slavností v takovém měsíci. Tento sluneční rok byl důležitý zejména pro zemědělství. Žádné jiné chronologické řazení do větších celků neexistovalo.

¹⁶⁵ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 368.

¹⁶⁶ VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 34.

¹⁶⁷ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 378.

4.5 Dobytí říše Inků

4.5.1 Francisco Pizarro

Francisco Pizarro byl na rozdíl od Hernána Cortése neurozeného původu. Dokonce prameny mluví o tom, že byl nemanželským synem, a proto se musel živit službou na statku.

„Francisco Pizarro od roku 1502 pobýval na karibských ostrovech a později se účastnil kolonizace Panamy, kde se také pokoušel zbohatnout tím, že pořádal lovy na indiánské otroky.“¹⁶⁸ Velké bohatství mu to však nepřineslo.

Jelikož se jednalo o poměrně chudého muže, nemohl se vydat na své výpravy sám, ale musel shánět společníky. Jeho společníkem na výpravu za Inckou říši se stal Diego de Almagro, povoláním voják, a později i kněz Hernandem de Luque.

4.5.2 Výprava Francisca Pizzara

Dobytí Incké říše proběhlo zhruba 12 let po ovládnutí říše Aztéků v Mexiku. Dobyvatelem incké oblasti byl Francisco Pizarro. První výpravu podnikl s Diegem de Almagrem už v roce 1524, ale tato výprava byla nakonec neúspěšná.

Teprve druhá výprava uskutečněná o rok později dosáhla kýženého výsledku. Pizarro se v Tichém oceánu setkal s plavidlem domorodců. Domorodci Španěle přivítali přátelsky a ukazovali jim své drahocenné věci, například látky vyrobené ze srsti lam.

Výprava se nakonec vylodila v přístavu Tumbes. Španělé okamžitě poslali své přátelské ujištění, že přicházejí v míru, až samotnému vládci říše. „Atahuallpa se na rozdíl od Moctezumy v Mexiku vůbec nepokusil bránit Španělům v jejich úmyslech, nýbrž je nechal bez potíží proniknout až do svého vojenského ležení v Cajamarce.“¹⁶⁹

Španělská výprava pod vedením Pizzara pronikala hlouběji do andského údolí a mezitím si všímala bohatství, které Incká říše poskytovala.

¹⁶⁸ KRÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, s. 72.

¹⁶⁹ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 407.

Nabídnuté mírové setkání netrvalo dlouho, v Cajamarce došlo ke střetnutí španělské výpravy s tamními obyvateli města. Inkové, neznalí střelných zbraní, utrpěli drtivou porážku. Atahualpa byl zajat a popraven. „Po Atahualpově smrti vzniklo vakuum a Španělé museli najít nového *inku*, jenž by byl současně jejich povolným nástrojem i dostatečnou autoritou pro celou říši.“¹⁷⁰

Španělé do čela Incké říše pouze formálně dosadili Manco Capa, skutečnou mocí však nevládl. Španělé se k němu chovali s despektem. V roce 1536 zaútočil Manco se svým vojskem proti španělské nadvládě. Pokusil se pomocí obléhání dobýt podmaněné Cuzco, ale jeho snaha byla marná. „Manco se spolu se svými válečníky stáhl do hornaté oblasti Vilcabamby a v této obtížně přístupné oblasti se udržela Incká říše ještě dalších 40 let do roku 1572, kdy byla španělskými jednotkami podrobena.“¹⁷¹

„Inkové neměli přesnější představu o lidstvu a zemích za hranicemi své říše. Neměli přímý kontakt s Mayi ani Aztéky, ba neměli o jejich existenci ani ponětí. Aztékové podlehl španělskému vpádu roku 1521, Mayové převážně roku 1529 a ozvěna těchto srážek dospěla až na jih do Peru, ovšem nikdo její význam nepochopil.“¹⁷² Inkové tedy kolonizátory nebrali jako prvotní hrozbu, byli k nim obezřetní, ale strach z nového jim nedovolil více vzdorovat.

Oproti dobývání mayské oblasti bylo dobývání Cuzca stejně jednotné jako dobývání Tenochtitlanu. „Pizzaro se také setkal s Cortésem, který se triumfálně vracel z Mexika a který mu poskytl cenné taktické rady, jak zacházet s divochy v Novém světě.“¹⁷³ Pizzaro se nechal inspirovat Cortésovou taktikou a zprvu na Inky chtěl působit přátelským dojmem a získat si jejich důvěru.

V obou případech došlo k zajetí vládce hlavního města a činění nátlaku pod pohrůžkou vyhlazení.

Všechny tři civilizace byly při vlastní obraně oslabeny hlavně tím, že po vkročení Evropanů na americký kontinent vypukla ve většině oblastech nákaza neštovicemi, která měla za následek devastující úbytek domorodého obyvatelstva.

¹⁷⁰ KATZ, F.: *Staré americké civilizace*, s. 409.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 412.

¹⁷² VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*, s. 155.

¹⁷³ BERNAND, C.: *Inkové, národ Slunce*. Bratislava: Slovart, 1994, s. 28.

ZÁVĚR

Počátek existence člověka na americkém kontinentu přinesl řadu zajímavých poznatků. Jak z první kapitoly vyplývá, prvními obyvateli byly migrující kmeny z Asie, které přišly přes Beringovu úžinu v době, kdy zde existoval suchozemský most mezi asijskou a americkou pevninou. Daná etnika byla ve stadiu lovců a sběračů.

Postupem vlivu oteplování se začínají kmeny usazovat a utvářet osídlené osady. Mayská, aztécká ani incká civilizace nepatřily mezi první kmeny obývající oblast Střední a Jižní Ameriky. V této oblasti pobývaly jiné kmeny s různým stupněm vývoje a organizace společenství. Mezi ty významné patřili Olmékové, kteří dokonce znali písmo a měli svůj kalendář. Avšak žádná z těchto kultur nedosáhla takového stupně evoluce, že bychom ji mohli zařadit mezi tzv. civilizace.

Pro vznik civilizací byly důležité dvě oblasti. Oblast Mezoameriky a oblast Středních And. V první jmenované byl dostatek srážek a přívětivé podnebí pro rozvoj zemědělství a ve druhé dostatečný prostor pro chov zvířat. S procesem usazování a zakládání měst souvisí i změna způsobu obživy. Všechny zkoumané civilizace byly závislé na zemědělství, a s tím souvisejícím dostatkem vláhy.

První civilizace se splňujícími atributy pro ni, zejména s určitým stupněm centralizované správy, s kastovním systémem, s formalizovaným náboženstvím a vědeckým pokrokem, byla mayská civilizace. Největšího rozmachu dosáhla v klasickém období, kdy její státní zřízení bylo složeno z několika městských států, podobně jako v antickém Řecku. Jednotlivé městské státy na sebe napojovaly úzké vazby, nebylo výjimkou, že vládcí měst byli v příbuzenském vztahu. Role dominantního městského státu se střídala, což znamenalo i ustavičné boje mezi sebou. Dominantní městský stát mohl ovládat jiné dobyté městské státy, které musely platit podmaniteli tribut, nejčastěji ve formě části vypěstované úrody.

Oproti tomuto schématu se poněkud liší státní organizace Aztécké a Incké říše, která vykazuje poměrně shodné atributy státního zřízení. Obě civilizace dokázaly vybudovat centralizované říše. V této říši figuroval nadřazený městský stát, centrum říše. U Aztéků se jednalo o Tenochtitlan, Inkové měli Cuzco. Centrum říše v sobě centralizovalo státní moc a vykonávala se odtud státní správa. Vztahy mezi centrem říše a jinými podřazenými městy fungovaly na bázi vazalského vztahu. Aztékové, ale i Inkové nechávali podmaněným kmenům částečnou

autonomii ve spravování vlastních záležitostí. Obě říše si však prosazovaly uctívání hlavního božstva a placení naturálního poplatku nebo poskytnutí pracovní síly. Inkové se také snažili o prosazení svého jazyka v podmaněných oblastech. Aztékové zase ukládali povinnost pravidelného pořádání trhů. Expanze říše v obou případech probíhala hlavně za účelem získání nových úrodnějších krajín. Aztékové si novým dobýváním získávali partnery pro svůj obchod. Aztékové oproti Inkům měli horší startovní pozici, jelikož se jednalo o nově přichozí kmen, který byl zpočátku v podřadném postavení mezi ostatními kmeny v Mexickém údolí.

Má domněnka o společných ryse státního řízení Inků a Aztéků se tedy naplnila.

V otázce správy a organizace civilizace všechny zkoumané vykazují podobné znaky. Pro mayskou, aztéckou i inckou civilizaci byla důležitá jednotka rozšířené rodiny, neboli rodová obecina, několik takových občin dohromady tvořilo kmen. Počátečních fází vývoje rodová obecina zastávala funkci správních jednotek v rámci celého kmene a poměrně velká část veřejných záležitostí byla řešena v rámci takové rodiny. Postupně se z rozšířených rodin stávaly celé městské státy, kde vliv příbuzenství nehrál zásadní roli. Rodové obcíny si pořád zachovávaly svoji autonomii, ale správu bylo potřeba přemístit na větší správní jednotky. V čele takové správní jednotky stál správce. Mohlo se jednat o příbuzného vládce nebo dosazeného úředníka. Ve všech civilizacích takový úřad mohla zastávat pouze osoba šlechtického původu.

Nejdůležitějším člověkem ve státě byl vládce. V mayské civilizaci se nazýval halach uinic, jenž stál v čele městského státu. V Aztécké říši v čele Tenochtitlanu stál tlatoani, jemuž přísahali věrnost náčelníci ostatních podmaněných kmenů. Inckou říši reprezentoval inka. Všem třem vládcům byl přisuzován božský původ a vládli absolutisticky. Jediným vládcem z dědického titulu byl halach uinic. Tlatoani byl sice vybírán z řad panovnické dynastie, ale oficiálně jeho funkce byla volena. Inka byl volen. Z pohledu držení moci byl nejvíce respektovaným vládcem inka. Byl jediným zákonodárcem v zemi a ztělesňován jako bůh. V mayské i aztécké civilizaci moc vládce byla omezena velkou autoritou kněží. Mayská civilizace se blížila až k teokratickému pojetí vlády. V Aztécké říši hlavním představitelem duchovenstva byl Hadí žena, jeho moc však postupem silící moci tlatoani upadala.

Moje domněnka, že sociální diferenciace bude ve všech probíraných útvarech stejná, byla naplněna jenom částečně. V každé rozebírané společnosti nacházíme vrstvu nobility a vrstvu kněží, které se zásadním způsobem neliší. Co se týče obyčejného lidu, tak ten je převážně složen ze zemědělců a řemeslníků. V Aztécké říši vznikla velmi silná vrstva obchodníků, která měla částečnou autonomii. Skupinu nevolníků najdeme v Aztécké a Incké říši, Mayové takové postavení neznali. Ve všech útvarech vznikala vrstva profesionálních vojáků, nejznačnější postavení zaujímal v Aztécké říši, která podnikala i nejvíce výbojů, nejpočetnější však byla v Incké říši, jelikož incká armáda byla složena z vojáků podmaněných kmenů. Společnost byla ve všech případech silně ostrakizovaná s výhodnějším postavením pro šlechtu, která nemusela odvádět tribut a její členové mohli být ustanovováni do veřejných funkcí. Spolu s duchovenstvem byla brána za nejvzdělanější část společnosti. Prostý lid naproti tomu měl povinnost odvádět tribut. V mayské a aztécké kultuře tribut představoval naturální poplatek. Inkové odváděli tribut ve formě poskytnutí své pracovní síly. Incká říše na rozdíl od ostatních probíraných útvarů měla sociální systém vybudovaný na přerozdělování půdy pro každou rodinu bez ohledu na společenský stav.

Právní systémy Aztéků, Mayů a Inků vznikaly dodržováním tradiční vzorců chování, ze kterých vzniklo později obyčejové právo. Kromě toho ve všech třech civilizacích existovaly zákony. U Mayů i Aztéků byly nejspíše psané. Inkové neznali písmo, proto jejich zákony byly předávány ústně. U Aztéků s vytvořením strukturované soudní soustavy můžeme mluvit o vytvoření práva ze soudních precedentů. V případě soukromého práva všechny systémy kladly důraz na rodinu. Manželství bylo základem pro vytvoření rodiny. V případě Aztéků existovalo i mnohoženství. V rámci společenského postavení zaujímal muži to dominantní ve všech kulturách. Nejlepší postavení ženy vykazovala aztécká společnost. Zde mohla žena i vlastnit půdu.

Vlastnictví půdy bylo důležité ve všech kulturách. V Incké říši na rozdíl od ostatních existovalo něco jako příděl půdy, kdy na část půdy k užívání měla nárok každá rodina. Jinak převažujícím vlastníkem v kulturách byl stát nebo šlechtický stav. Trestní právo bylo ve všech kulturách založené na přísnošti. Nejdůležitějšími chráněnými statky byl lidský život a státní zřízení. Za ty se ukládal trest smrti. V žádné kultuře neexistoval trest vězení, nahrazoval ho trest upadnutí do otroctví.

Náboženství bylo všech zkoumaných civilizací velmi podobné. Náboženství uctívalo několik božstev s převažující dominancí jednoho kultu. Bylo silně spjato s přírodními jevy. Společností bylo striktně dodržováno, jelikož hněv bohů byl pro člověka největším trestem. Aztékové se v této oblasti vymykají svým rozsáhlým obětováním lidí, které předčilo další dvě civilizace.

Nejpokročilejší v oblasti písma byli Mayové. Jejich písmo bylo ideografické schopné zachytit i abstraktnější pojmy. Aztécké písmo bylo piktografické a Inkové písmo neznali. Nejvíce dochovaných pramenů obsahující informace o aztécké, incké a mayské civilizaci máme z doby španělské kolonizace, avšak z mayské kultury se nám dochovaly tři kodexy psané mayským písmem. Mayové společně s Aztéky používali propracovaným kalendářním systémem o dvou cyklických kalendářích. Oproti tomu Inkové měli jednoduchý kalendář sloužící hlavně pro zemědělské účely.

Španělské dobývání aztécké a incké civilizace probíhalo podle podobného schématu. Oba dobyvatelé volili stejnou taktiku na dobytí hlavního centra, kdy výsledkem bylo rozpadnutí celé říše. Snadnou kolonizaci podporoval fakt, že obě říše v sobě soustřeďovaly velký počet podmaněných cizích kmenů, které se s ochotou přidaly na stranu Španělů. Oproti tomu mayská oblast nebyla pro svoji neucelenost snadno dobytelná. Trvalo několik desítek let, než v 17. století byl dobyt poslední mayský útvar.

Moje hypotéza o převažujících podobnostech mezi mayskou, aztéckou a inckou civilizací byla částečně naplněna. Je pravdou, že tyto kultury vykazují mnoho společných znaků především ve společenském uspořádání a náboženství. Právní systémy jsou též velice podobné. Nejzřetelnější rozdíl spatřuji ve státním zřízení mayské civilizace oproti Aztécké a Incké říši a v neznalosti písma a cyklického kalendáře v Incké říši.

RESUMÉ

My thesis focuses on the comparison of pre-Columbian civilizations in the Americas. I have chosen the three most well-known and advanced ones: the Maya, Aztec, and Inca civilizations. I expected certain similarities in their political development and legal systems.

These civilizations have been subjected to examination from a legal-historical perspective.

I focused primarily on state administration and organization, society, legal system, religion, and science.

I also examined the geographical locations where the first civilizations emerged. I delved into the gradual development of tribes into the formation of the first city-states.

I briefly outlined the Spanish colonization in the 15th and 16th centuries. Based on my research, I concluded that the Maya, Aztec, and Inca civilizations share many similar characteristics. Their religions were pagan, and their legal systems were based on similar principles.

The biggest difference was that the Mayans did not achieve the construction of a centralized empire like the Aztecs and Incas. Another crucial difference was the absence of writing in the Inca empire

SEZNAM ZDROJŮ

a) Odborná literatura

ARNOLD, P.: *Mayská kniha mrtvých: rozluštění mayského písma: překlad a výklad Pařížského kodexu ve srovnání s Drážďanským a Madridským kodexem*. Praha: Eminent, 2003. ISBN 80-7281-128-2, 271 s.

BALÍK, S. a BALÍK, S.: *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-282-0, 246 s.

BERNARD, C.: *Inkové, národ Slunce*. Bratislava: Slovart, 1994. ISBN 80-7145-119-3, 192 s.

DÍAZ DEL CASTILLO, B.: *Pravdivá historie dobývání Mexika I*. Praha: Odeon, 1980, 507 s.

DÍAZ DEL CASTILLO, B.: *Pravdivá historie dobývání Mexika II*. Praha: Odeon, 1980, 445 s.

DOMENICI, D.: *Mayové: poklady starobyklých civilizací*. Praha: Euromedia Group – Knižní klub, 2006. ISBN 80-242-1713-9, 207 s.

FARFÁNOVÁ BARRIOSOVÁ, E.: *Synové boha Slunce: vzestup a pád říše Inků*. Praha: Vyšehrad, 2019. ISBN 978-80-7601-124-3, 440 s.

KAŠPAR, O. a MÁNKOVÁ E.: *Dějiny Mexika*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-340-7, 397 s.

KATZ, F.: *Staré americké civilizace*. Praha: Odeon, 1989. ISBN 80-207-0151-6, 469 s.

KOSTIČOVÁ, Z. M.: *Náboženství Mayů*. Praha: Charles University in Prague, Karolinum Press, 2018. ISBN 9788024639925, 360 s.

KŘÍŽOVÁ, M.: *Aztékové: půvab a krutost indiánské civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. ISBN 80-86493-19-9, 125 s.

- KŘÍŽOVÁ, M.: *Inkové: nejmocnější indiánský stát*, Praha: Aleš Skřivan ml, 2006. ISBN 80-86493-21-0, 139 s.
- KŘÍŽOVÁ, M.: *Mayové: víc než záhady dávné civilizace*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2011. ISBN 978-80-86493-25-1, 135 s.
- LONGHENA, M.: *Mexiko: Dějiny a kultura Mayů, Aztéků a dalších předkolumbovských národů*. Praha: Rebo Productions, 1998. ISBN 80-7234-017-4, 292 s.
- MORLEY, S. G.: *Mayové*. Praha: Orbis, 1977, 270 s.
- PRESCOTT, W. H.: *Dějiny dobytí Mexika*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, 595 s.
- PRESCOTT, W. H.: *Dějiny dobytí Peru*. Praha: Panorama, 1980, 439 s.
- PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny ríše Inkov a miestokráľovstva Peru*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2010. ISBN 9788071602880, 248 s.
- STIRLING, S.: *Pizarro: dobyvatel ríše Inků*. Praha: Víkend, 2007. ISBN 978-80-86891-69-9, 381 s.
- TAUBE, K.: *Aztécké a mayské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2007. ISBN 978-80-7309-455-3, 80 s.
- URTON, G.: *Incké mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN 80-7309-218-2, 76 s.
- VAILLANT, G. C.: *Aztékové: Původ, vzestup a pád národa Aztéků*. Praha: Orbis, 1974. ISBN 11-038-74, 254 s.
- VODIČKA, P.: *Dobytí ríše Aztéků: tažení Hernána Cortése v letech 1519-1521*. Praha: EPOCH, 2012. ISBN 978-80-7425-145-0, 173 s.
- VON HAGEN, V. W.: *Říše Inků*. Praha: Orbis, 1963, 170 s.
- VYŠNÝ, P.: *Historicko-právne súvislosti dobytia Nového sveta Španielmi*. Trnava: Typi Universitatis Trnaviensis, 2015. ISBN 9788080828486, 196 s.
- VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: koloniálne obdobie a obdobie nezávislých štátov*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2021. ISBN 978-80-568-0424-7, 333 s.

VYŠNÝ, P. a PUCHOVSKÝ, J.: *Právne dejiny Latinskej Ameriky: predkoloniálne obdobie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. ISBN 9788056804247, 333 s.

VYŠNÝ, P.: *Štát a právo Aztékov*. Trnava: Veda. 2012. ISBN 9788080825300, 217 s.

b) Odborné články a časopisy

BRITANNICA, T. Editors of Encyclopedia: *Urban revolution*. 2016. [online]. [cit. 17-02-2022] Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/urban-revolution>

BRITANNICA, T. Editors of Encyclopedia: *V. Gordon Childe*. 2024. [online]. [cit. 17-03-2022] Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/V-Gordon-Childe>

CARBALLO, D. M.: Governance strategies in precolonial central Mexico. In: *Frontiers in Political Science. vol. 4*. Boston University. Publikováno online dne 3. února 2022. [cit. 20-03-2022] Dostupné z:

<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpos.2022.797331/full>

CARTWRIGHT, M.: *Cortés & the Fall of the Aztec Empire*. World History Encyclopedia. 2016. [online]. [cit. 21-03-2022]. Dostupné z: [Cortés & the Fall of the Aztec Empire-Whhttps://www.worldhistory.org/article/916/cortes--the-fall-of-the-aztec-empire/orld History Encyclopedia](https://www.worldhistory.org/article/916/cortes--the-fall-of-the-aztec-empire/orld-History-Encyclopedia)

CARTWRIGHT, M.: *The Aztec New Fire Ceremony*. World History Encyclopedia. 2016. [online]. [cit. 21-03-2022]. Dostupné z: [The Aztec New Fire Ceremony - World History https://www.worldhistory.org/article/866/the-aztec-new-fire-ceremony/ Encyclopedia](https://www.worldhistory.org/article/866/the-aztec-new-fire-ceremony/ Encyclopedia)

CARTWRIGHT, M.: *Maya Writing*. World History Encyclopedia. 2004. [online]. [cit. 19-03-2022] Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/655/maya-writing/>

JANOUŠKOVÁ S. a BONĚK J.: *Civilizace a jejich vliv na životní prostředí*. Metodický portál.RVP.cz. 2008. [online]. [cit. 12-02-2022] Dostupné z: [Odborný článek: Civilizace a jejich vliv na životní prostředí \(rvp.cz\)](https://www.rvp.cz/odborny-clanek-civilizace-a-jejich-vliv-na-zivotni-prostredi)

JOSHUA, M. J.: *Maya Civilization*. World History Encyclopedia. 2012. [online]. [cit. 20-03-2022]. Dostupné z: https://www.worldhistory.org/Maya_Civilization/

MARK, J. J.: *The Maya Calendar and the End of the World: Why the one does not substantiate the other*. World History Encyclopedia. 2012. [online]. [cit. 20-03-2022]. Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/416/the-maya-calendar-and-the-end-of-the-world-why-the/>

MARK, J. J.: *The Mayan Pantheon: The Many Gods of the Maya*. World History Encyclopedia. 2012. [online]. [cit. 18-02-2022] Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/415/the-mayan-pantheon-the-many-gods-of-the-maya/>

PRESS, Oxford University: *The Changing Interpretation of the Spanish Conquest in the Americas*. World History Encyclopedia. 2023. [online]. [cit. 21-03-2022] Dostupné z: <https://www.worldhistory.org/article/2250/the-changing-interpretation-of-the-spanish-conques/>.